

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Põhikooli mitme aine õpetaja õppekava

Katrin Deren
SOTSIAALPEDAGOOGIDE ARVAMUSED TÖÖS AGRESSIIVSELT KÄITUVATE
TÜDRUKUTEGA
Magistritöö

Juhendaja: kaasprofessor Kristi Kõiv

Tartu 2025

KOKKUVÕTE

Sotsiaalpedagoogide arvamused töös agressiivselt käituvate tüdrukutega

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada sotsiaalpedagoogide arusaamad ja kogemused agressiivselt käituvate tüdrukutega. Uuringus kasutati kvalitatiivset uurimisviisi, andmeid koguti poolstruktureeritud intervjuuga kuuelt sotsiaalpedagoogilt. Andmeanalüüsiks kasutati induktiivset sisuanalüüsi. Selgus, et tüdrukuid iseloomustasid lisaks agressiivse käitumise erinevatele liikidele ka sellised antisotsiaalse käitumise liigid nagu varavastased õigusrikkumised, staatusega seotud ja opositsiooniline käitumine. Tüdrukute agressiivse käitumise riskiteguritena töid uuritud sotsiaalpedagoogid välja individuaalsed, perekondlikud, kooli ja eakaaslastega seotud ning ühiskondlikud riskitegurid, kusjuures oluliseks peeti riskitegurite koosmõju. Uuritud sotsiaalpedagoogid töid tüdrukute agressiivse käitumise ennetuse ja sekkumise puhul välja nii konkreetsete meetodikate kui ka sekkumisprogrammide kasutamise.

Võtmesõnad: agressioon, agressiivselt käituvad tüdrukud, riskitegurid, sekkumismeetodid, sotsiaalpedagoogide hinnangud

ABSTRACT

Social Pedagogues' Perspectives on Working with Aggressively Behaving Girls

The purpose of this master's thesis was to explore social pedagogues' understandings and experiences in working with aggressively behaving girls. A qualitative research approach was used, and data were collected through semi-structured interviews with six social pedagogues. The data were analyzed using inductive content analysis. The results pointed out that in addition to different types of aggressive behavior, girls also displayed antisocial behavior such as oppositional behavior, property violations and status-related offenses. Social pedagogues identified individual, family, school, peer-related, and societal risk factors, emphasizing the combined effect of multiple factors. They also highlighted the use of specific methods and intervention programs in both prevention and intervention work.

Keywords: aggression, aggressively behaving girls, risk factors, intervention methods, social pedagogues' perspectives

Sisukord

KOKKUVÕTE	2
ABSTRACT	2
SISSEJUHATUS	4
TEOREETILINE TAUST	5
<i>Agressioon ja selle alaliigid</i>	5
<i>Agressiivne käitumine kui antisotsiaalse käitumise liik</i>	5
<i>Agressiooni mõiste ja liigitused</i>	5
<i>Vägivald</i>	6
<i>Kiusamine kui agressiivse käitumise vorm</i>	7
<i>Agressiivse käitumise riskitegurid</i>	7
<i>Agressiivselt käituvad tüdrukud</i>	8
<i>Agressiivse käitumise ennetus- ja sekkumismeetodid</i>	9
METOODIKA	10
<i>Valim</i>	11
<i>Andmekogumine</i>	11
<i>Andmeanalüüs</i>	12
TULEMUSED JA DISKUSSIOON	12
<i>Sotsiaalpedagoogide kirjeldused agressiivselt käituvatest tüdrukutest</i>	12
<i>Sotsiaalpedagoogide arvamused riskikäitumise teguritest</i>	19
<i>Sotsiaalpedagoogide sekkumisviisid töös agressiivselt käituvate tüdrukutega</i>	27
TÄNUSÕNAD	35
AUTORSUSE KINNITUS	35
KASUTATUD KIRJANDUS	36
LISAD	42
<i>Lisa 1. Intervjuu kava</i>	42
<i>Lisa 2. Andmeanalüüs</i>	43
<i>Lisa 3. Peakategooriad ja kategooriad</i>	44

SISSEJUHATUS

Agressiooni vorme on mitmeid ning agressioon on üks antisotsiaalse käitumise üldliikidest (Frick jt., 1993). Varasemad uuringud on keskendunud poiste agressiivsele käitumisele, kuna tüdrukute hulgas esineb füüsilist agressiivsust ja vägivalda vähem (Dodge, 2004; Miller *et al.*, 2010). Uuringud toovad esile erinevusi poiste ja tüdrukute agressiivses käitumises: poisid kasutavad rohkem füüsilist agressiooni, tüdrukud valivad teiste kahjustamiseks muid viise, näiteks ignoreerimine, grupist välja viskamine ja taga rääkimine (Maccoby, 2004).

Agressiooni üks vorme on kiusamine (Olweus, 1997). Kui kiusamine on Eesti koolides vähenemas, siis küberkiusamine on seevastu kasvutrendis ning tüdrukud kogevad seda sagedamini kui poisid (Piksööt, 2024). Samuti on sagenenud agressioon enda vastu – enesevigastamised on tõusuteel, tüdrukute hulgas koguni kuus korda rohkem kui poiste hulgas (Tervise Arengu Instituut, 2024). Tüdrukute agressiivsuse erinevaid vorme seostatakse mitmete riskitegurite ja jätkuvate vaimse ja füüsilise tervise probleemidega; sealhulgas ärevuse, depressiooni ja söömishäiretega (Kroneman *et al.*, 2008; Ge *et al.*, 2011). Ühiskonna tasandil vaadelduna võib tüdrukute agressiivne käitumine kanduda täiskasvanuikka ja viia agressiivsuse põlvest põlve edasikandumiseni (Serbin *et al.*, 2004; Zahn-Waxler & Polanichka, 2004). Sellepärast on oluline pöörata tähelepanu agressiivselt käituvate tüdrukute käitumismustritele, agressiivsuse riskiteguritele ning ennetus- ja sekkumismeetmetele.

Sotsiaalpedagoogi ülesandeks on toetada õpilaste sotsiaalset toimetulekut läbi sotsiaal-emotsionaalsete oskuste ja toimetulekustrateegiatega arendamise (Sihtasutus Kutsekoda, 2023). Sotsiaalpedagoogid kasutavad koolides mitmesuguseid meetodikaid ja programme sotsiaalselt aktsepteeritava käitumise suurendamiseks ja antisotsiaalse (sh agressiivse) käitumise vähendamiseks töös mõlemast soost õpilastega (Kõiv, 2003). Seetõttu keskendub käesolev uurimustöö sotsiaalpedagoogide vaatenurgale keskendumisega sellistele kogemustele, mida nad on saanud töötades agressiivselt käituvate tüdrukutega.

Autor valinud teema sellel põhjusel, et tüdrukute agressiivse käitumise erinevaid aspekte analüüsivaid uurimustöid on suhteliselt vähe (Connor, 2002; Maccoby, 2004; Conway, 2005; Kroneman *et al.*, 2008; Miller *et al.*, 2010). Samas on nii tõhusa ennetustöö aga ka tõhusate sekkumismeetodite kasutamise eelduseks oluline temaatikat soospetsiifiliselt uurida.

TEOREETILINE TAUST

Agressioon ja selle alaliigid

Agressiooni olemus on keeruline ja mitmetahuline ning selle mõistmiseks on erinevaid mõisteid ja klassifikatsioone. Laste ja noorukite agressiivse käitumise uurimisel on oluline eristada agressiooni vorme väljendusviisi, eesmärgi ja motiivi järgi, et paremini mõista selle arengut, riske ja tagajärgi (Connor, 2002).

Agressiivne käitumine kui antisotsiaalse käitumise liik

Käesolevas uurimustöös vaadeldakse antisotsiaalse käitumise mõistet kui üldmõistet, mille alla kuulub kitsama mõistena agressiivne käitumine. Antisotsiaalse käitumise alla kuuluvad tegevused, mis rikuvad teiste inimeste või ühiskonna õigusi ning mille läbi tehakse tahtlikult kahju või haiget (Kõiv, 2001). Antisotsiaalne käitumine hõlmab muu hulgas ka varastamist, valetamist, agressiivsust ja teiste ärakasutamist isikliku kasu eesmärgil (Calkins & Keane, 2009). Mõju suuna järgi on antisotsiaalsed tegevused internaliseeritud ehk sissepoole suunatud ning eksternaliseeritud ehk väljapoole suunatud tegevused (Calkins & Keane, 2009). Frick jt (1993) toovad välja antisotsiaalse käitumise neli alagruppi: agressiivne käitumine (kiusamine, kaklemine, ründamine), varavastased õigusrikkumised (vara rikkumine, seintele sodimine), staatusega seotud antisotsiaalne käitumine (alkoholi ja uimastite tarvitamine, reeglite rikkumine, valetamine) ja opositsiooniline käitumine (vaidlemine, vastuhakk autoriteedile). Moffitti (1993) teooria järgi eristatakse antisotsiaalse käitumise kahte arenguteed: antisotsiaalne käitumine, mis ilmneb ainult noorukieas, ning kogu elu vältel püsiv antisotsiaalne käitumine.

Agressiooni mõiste ja liigitused

Agressioon on käitumine, mis on ajendatud emotsioonist (viha) ning mille eesmärgiks on tahtlikult tekitada valu või kahju või saada teistelt eelistusi (Bachmann & Maruste, 2003). Agressiivset käitumist saab liigitada mitme erineva tunnuse alusel. Esiteks, nähtavuse alusel avalikuks (overt agressioon) ja varjatud (covert agressioon) agressiooniks (Connor, 2002). Avalik agressioon on otsene ja nähtav, nagu näiteks löömine ja sõimamine. Varjatud agressiooni hulka kuuluvad tegevused nagu kuulujuttude levitamine ja sotsiaalne tõrjumine (Connor, 2002). Teiseks, agressiooni saab liigitada käitumise vormi järgi füüsiliseks ja sotsiaalseks agressiooniks. Füüsiline agressioon on impulsiivne ning emotsioonidest ajendatud reaktsioon tajutud ohule või provokatsioonile, mille eesmärk on teise isiku

kahjustamine või enesekaitse. Sotsiaalne agressioon on planeeritud ja eesmärgipärane tegevus, mille abil soovitakse saavutada konkreetne kasu või võimupositsioon (Hubbard *et al.*, 2010; Vitaro & Brendgen, 2012). Üheks sotsiaalse agressiooni vormiks on suhetepõhine agressioon, mille puhul kahjustatakse sotsiaalseid suhteid näiteks kuulujuttude levitamise, grupist isoleerimise või sõpruse lõpetamisega (Maccoby, 2004; Crick *et al.*, 2004). Kolmandaks, agressiooni saab liigitada käitumise eesmärgi järgi reaktiivseks ja proaktiivseks agressiooniks. Reaktiivne agressioon on emotsionaalselt motiveeritud ja vastab sageli avatud agressioonile; seda vallandavad tugevad emotsioonid nagu viha, ärritus, ärevus või häbi (Hubbard *et al.*, 2010). Reaktiivne agressioon on tavaliselt nähtav ja otsene, sest reageeritakse provokatsioonidele või tunnetatud ohule. Proaktiivne agressioon ei ole hetkeemotsioonidest ajendatud ning on sihipärane ja strateegiline käitumine soovitud tulemuse saavutamiseks. Proaktiivne agressioon võib esineda nii avatud kui ka kaudse agressiooni vormis, sõltuvalt olukorrast ja selle avaldumise viisist (Connor, 2002; Vitaro & Brendgen, 2012). Kuna proaktiivne agressioon ei põhine emotsionaalsel erutus seisundil, võib see tunduda kalkuleeritud ja külm ning on tihti seotud madalama empaatiavõimega (Vitaro & Brendgen, 2012). Proaktiivne agressioon võib kattuda ka sotsiaalse ja suhetepõhise agressiooniga, kuna needki on eesmärgipärased käitumisvormid, mille abil püütakse saavutada kontrolli või kahjustada teiste sotsiaalseid suhteid (Crick *et al.*, 2004; Maccoby, 2004). Neljandaks, agressiooni saab liigitada selle levitamise viisi järgi. Küberagressioon avaldub solvavate, alandavate või ähvardavate sõnumite ja fotode saatmise ning grupivestlustest tahtliku välja jätmise kaudu sotsiaalmeedias ja sõnumirakendustes (Alvarez-García *et al.*, 2018).

Vägivald

Agressiivse käitumise mõiste on laiem ning vägivalda saab liigitada agressiivse käitumise alaliigiks (Kõiv, 2001; Liu, 2013). World Health Organization (2015) kirjeldab vägivalda kui füüsilise jõu kasutamist, olgu see siis ähvardatud või tegelik, enda, teise isiku, grupi või kogukonna vastu. Üks vägivalda vormidest on enesevigastamine, mis on teadlik kehaosade kahjustamine ilma enesetapu kavatsuseta (Prinstein *et al.*, 2010). Enesevigastused on seotud sooviga saada leevendust või tunda ennast paremini ning noorukite puhul viitavad uurimused ka eakaaslaste mõjul sooritatud enesevigastustele (Prinstein *et al.*, 2010).

Kiusamine kui agressiivse käitumise vorm

Kiusamine on agressiivse käitumise erivorm (Olweus, 1997), mis jaguneb mitmeks alaliigiks: füüsiline, verbaalne, sotsiaalne tõrjumine, kuulujuttude levitamine ning küberkiusamine (Wang *et al.*, 2010). Kiusamiskäitumist iseloomustavad kolm peamist tunnust: (1) tahtlikkus, (2) tegevuse korduv iseloom ja (3) võimuhete ebavõrdsus ning kiusamine võib toimuda nii üksikisiku kui ka grupi poolt (Olweus, 1997). Koolikiusamise vormides avalduvad soolised erinevused: poisid kalduvad rohkem kasutama füüsilist kiusamist, tüdrukud aga osalevad sagedamini sotsiaalses tõrjumises ja kuulujuttude levitamises (Olweus, 1997).

Agressiivse käitumise riskitegurid

Riskitegurite uurimine aitab mõista, miks noored võivad olla vastuvõtlikumad agressiivse käitumise suhtes. Seetõttu on oluline arvestada lapse ja nooruki agressiivset käitumist soodustavate bioloogiliste (geneetika, temperament ja kognitiivsed võimed) ning sotsiaalsete ja keskkondlike riskiteguritega (Loeber & Hay, 1997). Uuringud on näidanud, et väikelapsele tüüpiline füüsiline agressiivsus (näiteks vihahood) taandub järk-järgult kooliea alguses; samas võivad lapsed hakata rohkem kasutama sotsiaalset agressiivsust, mida seostatakse arenevate verbaalsete oskuste ning suurenevate sotsiaalsete suhetega (Vitaro & Brendgen, 2012; Liu *et al.*, 2013). Teatud osal lastest jätkub füüsiline agressiivsus, mis võib olla seotud kognitiivsete või verbaalsete puudujääkide (Vitaro & Brendgen, 2012) ja tähelepanuhäirete ning madala intelligentsustasemega (Loeber & Hay, 1997). Longituuduuringud näitavad, et perekondlikud tegurid nagu vanemliku järevalve puudumine, lapse füüsiline väärkohtlemine jt. on samuti olulisteks riskifaktoriteks agressiivse käitumise kujunemisel (Loeber & Hay, 1997; Hubbard *et al.*, 2010). Noorukieas on eakaaslastega suhted väga olulised – noored soovivad kuuluda gruppi ja näida täiskasvanulikena. Osad noorukid käituvad autoriteedi suhtes väljakutsuvalt või rikuvad ühiskondlikke norme ja reegleid, näiteks tarbides alkoholi või uimasteid. Moffitt (1993) kirjeldab sellist antisotsiaalset käitumist, mille alla kuulub ka agressiivsus, kui noorukieaga piiritletud antisotsiaalset käitumist. Agressiivselt käituvatel noorukitel esineb sageli sotsiaalsete oskuste puudujääke sotsiaalses kognitsioonis – nad tõlgendavad olukordi vaenulikult ning eelistavad agressiivseid lahendusi rahumeelse käitumisviisi asemel (Connor, 2002). Uuringud näitavad, et enamik agressiivselt käituvaid noorukeid loovad suhteid eakaaslastega, kellel on nendega sarnane käitumismuster (Loeber & Hay, 1997; Vitaro & Brendgen, 2012). Agressiivsus on nendele noorukitele viisiks ennast grupis kehtestada ning tähelepanu saavutada (Liu *et al.*, 2013). Keskkondlikud tingimused nagu vaesus, elamine

vägivalla või kuritegevuse läheduses on samuti olulisteks riskiteguriteks agressiivse käitumise kujunemisel (Loeber & Hay, 1997).

Agressiivselt käituvad tüdrukud

Agressiivse käitumise sooliste erinevuste uurimine on seni olnud piiratud ning varasemalt keskenduti peamiselt poiste agressiivsele käitumisele (Serbin *et al.*, 2004; Miller *et al.*, 2010). Uuringud näitavad, et poisid kalduvad rohkem kasutama füüsilist agressiooni, samas kui tüdrukute agressiivsus avaldub sagedamini sotsiaalses (suhetepõhises) vormis (Maccoby, 2004; Karriker-Jaffe *et al.*, 2008). Tüdrukute varajane agressiivsus jääb sageli märkamata ning on uurimustes alaesindatud, kuigi selle käsitlemine aitaks varakult tuvastada ja ennetada tüdrukute mittefüüsilise ja suhetepõhise agressiooni süvenemist aja jooksul (Crick *et al.*, 2004). Varases eas kogetud seksuaalne väärkohtlemine võib olla tüdrukute antisotsiaalse ja agressiivse käitumise riskiteguriks (Trickett & Gordis, 2004). Tüdrukutel sagedamini esinev mittefüüsiline agressiivsus võib olla mõjutatud viisist, kuidas neid lapsest saadik sotsialiseeritakse – lapsevanemad julgustavad tüdrukuid emotsioone väljendama ja neilt oodatakse prosotsiaalset käitumist (Kroneman *et al.*, 2008; Chaplin & Aldao, 2013). Tüdrukutele on olulised lähisuhted: stabiilsed ja toetavad lähedased suhted ennetavad agressiivse käitumise väljakujunemist (Conway, 2005). Kuna tüdrukud on eriti tundlikud oma sotsiaalse keskkonna suhtes, mõjutavad kodused pinged ja probleemid nende käitumist ja emotsionaalset toimetulekut eriti tugevalt (Zahn-Waxler & Polanichka, 2004). Lähedaste suhete puudumine, näiteks sotsiaalsete ja emotsionaalsete eneseregulatsiooni oskuste puudulikkuse tõttu, võib soodustada agressiivse käitumise arengut (Pepler *et al.*, 2011). Tüdrukutele omane muretsemine suhete pärast ja keskendumine negatiivsetele mõtetele ja kogemustele võivad viia ärevuse ja depressioonini (Chaplin & Aldao, 2013). Ge jt. (2011) uuringust selgub, et tüdrukute emotsionaalset ja käitumuslikku arengut võib olulisel määral mõjutada ka puberteedia algus: varajane algus võib suurendada riski emotsionaalsete probleemide ja antisotsiaalse käitumise tekkeks. Uurimused näitavad, et agressiivselt käituvatel tüdrukutel on ulatuslikumad vaimse ja füüsilise tervise probleemid (näiteks söömishäired, depressioon ja madal enesehinnang) (Kroneman *et al.*, 2008; Ge *et al.*, 2011). Agressiivselt käituvatest tüdrukutest võivad täiskasvanueas saada agressiivselt käituvad emad, kes on ebaadekvaatsed ja ei reageeri oma laste vajadustele ja signaalidele piisavalt tundlikult; selliste emade käitumismustrid võivad omakorda järgmisele põlvkonnale edasi kanduda (Serbin *et al.*, 2004; Zahn-Waxler & Polanichka, 2004).

Agressiivse käitumise ennetus- ja sekkumismeetodid

Sotsiaalpedagoogide sekkumised keskenduvad isiku sotsiaalse heaolu tagamisele, probleemide ennetamisele ja lahendamisele, toetudes sotsiaal-emotsionaalsete oskuste arendamisele ning koostööle tugivõrgustikuga (Sihtasutus Kutsekoda, 2023).

Sotsiaalpedagoogide ennetus- ja sekkumistöö toimub kogu kooli tasandil universaalsete programmide kaudu, valikulisel tasandil riskirühmadele keskendudes, ning individuaalsel tasandil kõrge riskiga noorte puhul, kellel probleemne käitumine juba avaldub (Kõiv, 2003). Tõhusad sekkumised antisotsiaalse käitumise vähendamiseks on universaalsed sotsiaalsete oskuste treeningprogrammid sihtgruppidele ja individuaalsed sekkumised, mis kasutavad käitumuslikke või kognitiiv-käitumuslikke meetodeid (Kõiv, 2010). Meta-analüüs näitab universaalsete programmide ja riskirühmale suunatud sekkumisprogrammide tõhusust ka agressiivse käitumise vähendamisel, kusjuures paremaid tulemusi saavutati, kui täpselt järgiti sekkumisprogrammi algseid juhiseid ja kavandatud tegevusi (Wilson & Lipsey, 2007).

Kognitiiv-käitumuslikud sekkumised aitavad lastel ja noorukitel kognitiivseid moonutusi korrigeerida (Connor, 2002; Kõiv, 2006a). Proaktiivse agressiooni vähendamisel on tõhusad sotsiaalsete oskuste programmid (Dodge & Coie 1987; Connor, 2002; Kõiv, 2012). Eestis on arendatud universaalne sotsiaalsete oskuste treeningprogramm algklassidele (edaspidi SPLO) (Erg, 2004). Sotsiaalsete oskuste treening (edaspidi SOT) arendab noorte sotsiaalseid oskusi, ja soodustab prosotsiaalset käitumist. SOT on osutunud efektiivseks meetodiks alaealiste õigusrikkujate, tasandusklassi õpilaste ja kiusajate puhul, soodustades positiivseid muutusi kognitsioonides ning prosotsiaalse käitumise suurenemist (Kõiv, 2006a). Reaktiivse agressiooni puhul tuleb kasutada viha kontrolli ja empaatia treeningut (Dodge & Coie 1987; Connor, 2002; Kõiv, 2012). Agressiooni asendamise treening kui kognitiiv-käitumuslik treeningprogramm koosneb kolmest komponendist: sotsiaalsete oskuste õpe, moraalsete otsustuste treening ja viha kontrolli treening (Kõiv, 2012). Agressiooni asendamise treening (Aggression Replacement Training; edaspidi ART) õpetab noortele, kuidas asendada agressiivne käitumine positiivsete sotsiaalsete oskustega ning väärtustada teistega arvestamist (Glick & Goldstein, 1987). Agressiooni asendamise treening AART (Norra Advanced Aggression Replacement Training, edaspidi AART) on kohandatud versioon ART-programmist, selle eesmärk on vähendada agressiivset käitumist läbi sotsiaalsete oskuste arendamise ja emotsioonide regulatsiooni (Kivistik *et al.*, 2021). Uuringute võrdlus näitas, et ART vähendas agressiooniga seotud probleeme ja arendas sotsiaalseid oskusi õigusrikkumisi toime pannud alaealiste noorte seas (Amendola & Oliver 2016). ART ja AART on Eestis kättesaadavad treeningprogrammid. Viha kontrolli treening kui kognitiiv-käitumuslik

treeningprogramm on üks agressiooni asendamise treeningu komponentidest ning ta õpetab tõhusaid enesekontrolli oskusi viha ja agressiooniga toimetulekul (Kõiv, 2012). Eestis on viha kontrolli treeningmetoodikat läbi viidud kasvatuseritingimusi vajavate õpilaste koolis (Kõiv, 2012). Verge Eesti on koolituskeskus, mis pakub väljaõpet agressiivse käitumisega toimetulekuks; Verge sekkumistehnikaid aitavad de-eskaleerida verbaalset agressiooni ja turvaliselt sekkuda füüsilise agressiooni korral (Verge Eesti, 2025). Taastava õiguse meetod keskendub konflikti lahendamisel osapoolte vaheliste suhete taastamisele, vastutuse võtmisele ja kahju heastamisele (Sotsiaalkindlustusamet, *s.a.*). Uuringute kohaselt vähenes korduvkuritegevus taastava õiguse programmide mõjul keskmiselt 27% (University of Cambridge, 2008). Sotsiaalpedagoogid rakendavad taastava õiguse praktikat koolikeskkonnas. Tõendus põhinev programm VEPA käitumisoskuste mäng (edaspidi VEPA) on näidanud positiivset mõju õpilaste vaimsele tervisele, klassikliimale ja distsipliinile (Streimann *et al.*, 2019). Eestis rakendatakse KiVa (Kiusamisvaba Kool, edaspidi KiVa) programmi eesmärgiga parandada koolikliimat ja vähendada koolikiusamist tõendus põhiste meetodite abil (Kärnä *et al.*, 2013). Tõendus põhinev sekkumisprogramm „Kiusamisest vabaks!“ keskendub väärtushinnangute, sotsiaalsete oskuste ja heaks kaaslasena olemise õpetamisele (Kendrali *et al.*, 2022).

Käesoleva töö eesmärk on välja selgitada sotsiaalpedagoogide arvamused töös agressiivselt käituvate tüdrukutega.

Eesmärgist lähtuvalt on esitatud kolm uurimisküsimust:

1. Kuidas kirjeldavad sotsiaalpedagoogid tüdrukute agressiivset käitumist?
2. Millised riskitegurid mõjutavad sotsiaalpedagoogide arvates tüdrukute agressiivset käitumist?
3. Missuguseid sekkumisviise on sotsiaalpedagoogid rakendanud töös agressiivselt käituvate tüdrukutega?

METOODIKA

Uurimistöö eesmärgi täitmiseks kasutatakse kvalitatiivset uurimisviisi. Kvalitatiivne uurimisviis keskendub nähtuste uurimisele nende loomulikus keskkonnas, et mõista inimeste kogemusi ning milliseid tähendusi inimesed teatud olukordadele omistavad (Laherand, 2008).

Valim

Magistritöö valimi koostamisel kombineeriti eesmärgipärane valim ja lumepallivalim. Eesmärgipärase valimi puhul on uuritavad teatud tüüpilise grupi esindajad (Õunapuu, 2014) ja lumepallivalimi puhul leitakse esmalt sobivad inimesed, kelle kaudu jõutakse järgmiste uuritavateni (Rämmer, 2014). Valimi moodustamise kriteerium oli see, et uuritav oleks koolis töötav sotsiaalpedagoog. Valimisse kaasati seitse naissoost sotsiaalpedagoogi; magistritöös kasutati kuue sotsiaalpedagoogi intervjuude materjali. Uuritavatele viidatakse uurimistöös koodidega ning kõigist nende poolt kirjeldatud juhtumitest on eemaldatud andmed, mis võimaldaksid uuritavaid identifitseerida (uuritavate andmed on toodud tabelis 1):

Tabel 1. Uurimuses osalenute koodid ja töö staaž

Intervjueeritava kood	Töö staaž
SP1	6 a
SP2	5 a
SP3	8 a
SP4	7 a
SP5	5 a
SP6	4 a

Märkused. SP – sotsiaalpedagoog; a - aasta

Andmekogumine

Andmete kogumiseks pöördus autor isiklikult sotsiaalpedagoogide poole ja kõik sotsiaalpedagoogid andsid intervjuu jaoks suulise nõusoleku. Autor tutvustas töö eesmärgi ja uurimisküsimusi. Sotsiaalpedagoogidele anti teada, et andmete kogumine ja töötlemine on konfidentsiaalne. Autor viis läbi poolstruktureeritud intervjuud, millel on tavaliselt kindla struktuuriga kava, kuid intervjuu võib areneda paindlikult vastavalt olukorrale (Õunapuu, 2014). Töö juhendaja osales küsimuste koostamisel. Intervjuukava jaotus kolmeks osaks (lisa 1). Intervjuu alguses küsiti sissejuhatavaid üldiseid küsimusi agressiivselt käituvate laste ja noorte teemal. Esimeses osas küsiti sotsiaalpedagoogide kogemuste kohta agressiivselt käituvate tüdrukutega. Teises osas kirjeldasid sotsiaalpedagoogid asjaolusid, mis nende hinnangul soodustavad agressiivse käitumise kujunemist tüdrukutel. Viimases osas paluti sotsiaalpedagoogidel nimetada sekkumisviise, mida nad on agressiivselt käituvate tüdrukute puhul kasutanud, ning anda hinnang nende sekkumisviiside tõhususele. Autor viis eelnevalt läbi prooviintervjuu, mis võimaldas testida küsimusi ja harjutada intervjueerimise oskusi (Virkus, 2016). Ühe sotsiaalpedagoogiga läbi viidud prooviintervjuu käigus sai autorile selgeks, et intervjuusse tulid mõned suunavad küsimused. Prooviintervjuu järgselt arutas autor juhendajaga, et paremini mõista, kuidas vältida tahtmatult kallutavaid küsimusi.

Intervjuude küsimused jäid samaks, muutusi sisse ei tulnud. Prooviintervjuu vastuseid tulemuste hulka ei arvestatud. Intervjuud viidi läbi 2025 aasta kevadel, vahemikus 10. veebruar 2025 kuni 12. märts 2025. Kõige lühem intervjuu kestis 32 minutit, kõige pikem 65 minutit. Intervjuud salvestati mobiiltelefoniga ja transkribeeriti otse helifailist.

Andmeanalüüs

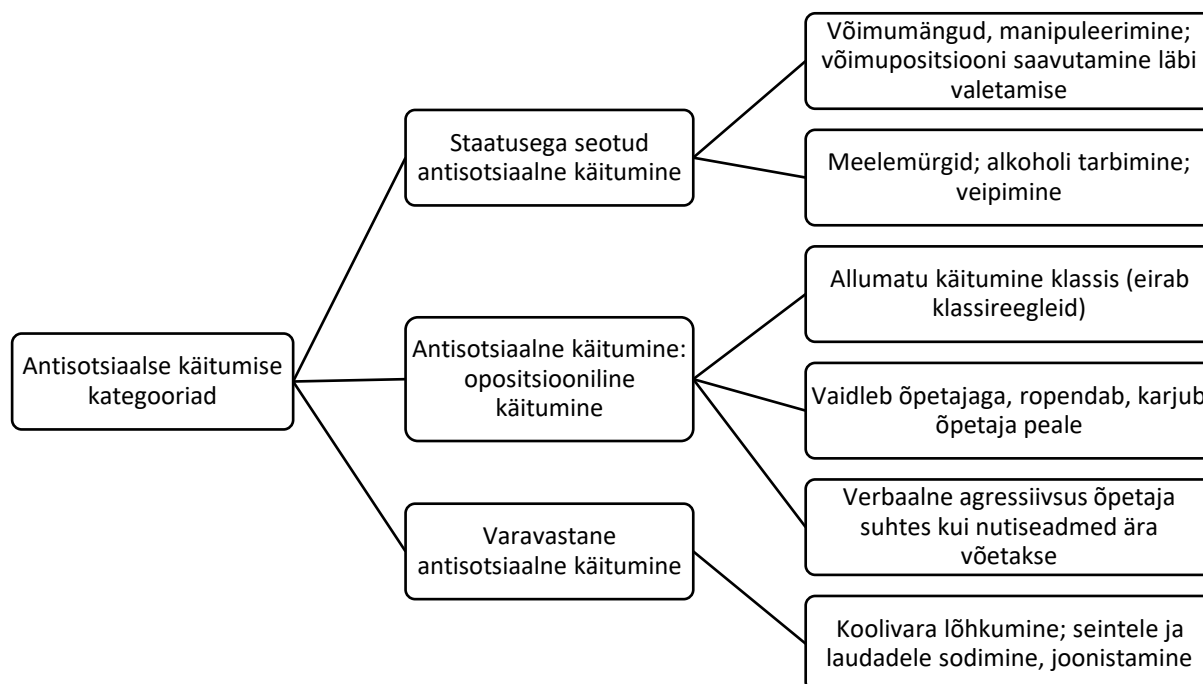
Andmete analüüsimisel kasutati induktiivset ehk andmetel põhinevat lähenemist, mis võimaldab süvitsi mõista osalejate vaatenurki ning uurida nende isiklike tõlgendusi (Kalmus *et al.*, 2015). Andmeanalüüsiks rakendati vabavaralist andmetöötluskeskkonda QCMap (*Qualitative Content Analysis*). Autor luges andmete analüüsimiseks transkriptsioonid korduvalt läbi ning viis seejärel läbi nende sisuanalüüsi. Transkriptsioonid kodeeriti kolme eelnimetatud intervjuukava osa alusel. Kodeerimise käigus süstematiseeriti andmed, sarnase sisuga koodid jagati uurimisküsimuste alusel kategooriatesse ja alakategooriatesse; iga teema kohta loodi üks peakategooria, mis iseloomustab üht kesket mõistet (Laherand, 2008). Koodide ja kategooriate moodustamise näide on esitatud lisa 2 ning peakategooriad koos vastavate kategooriatega on toodud lisa 3. Usaldusväarsuse suurendamiseks viis töö autor mõne aja möödudes läbi korduvkodeerimise. Töö juhendaja osales kaaskodeerijana, aidates tekkinud koode ja kategooriaid üle vaadata.

TULEMUSED JA DISKUSSIOON

Tulemused esitatakse vastavalt uurimisküsimustele: esmalt tutvustatakse kategooriaid koos alakategooriatega, seejärel käsitletakse alakategooriaid ja vastavaid koode põhjalikumalt. Näitlikustamiseks kasutatakse intervjuudest pärit tsitaate, mis on esitatud kaldkirjas. Tsitaatide illustreerimiseks on kasutusel sümbol (...) tähistamiseks välja jäetud tekstilõike. Intervjueeritavate tähistamiseks on kasutatud koode SP1-SP6 (tabel 1).

Sotsiaalpedagoogide kirjeldused agressiivselt käituvatest tüdrukutest

Uurimisküsimuse „Kuidas kirjeldavad sotsiaalpedagoogid tüdrukute agressiivset käitumist?“ andmeanalüüsi tulemustest tekkis antisotsiaalse käitumise peakategooria koos nelja kategooriaga (lisa 3). Joonisel 1 on esitatud kolm antisotsiaalse käitumise kategooriat koos koodidega. Agressiivse käitumise kategooria koos alakategooriate ja koodidega on toodud joonisel 2.

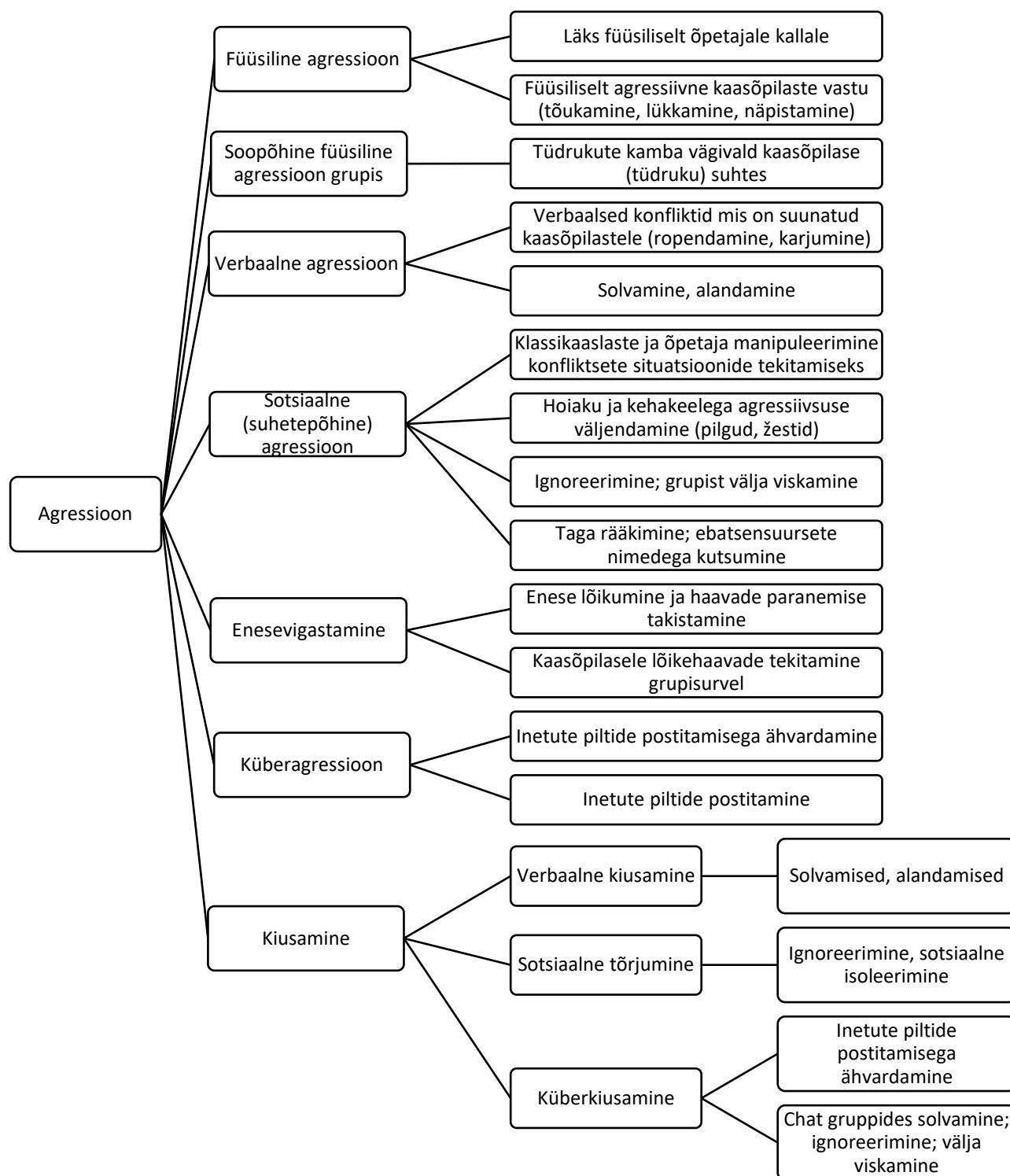

Joonis 1. Antisotsiaalse käitumise kategooriad ja koodid

Antisotsiaalse käitumise tunnustena kujunesid välja neli kategooriat (joonis 1): staatusega seotud antisotsiaalne käitumine, opositsiooniline käitumine, varavastane antisotsiaalne ja agressiivne käitumine. Staatusega seotud antisotsiaalse käitumise kirjeldamisel agressiivselt käituvatel tüdrukutel tõid sotsiaalpedagoogid esile mitmeid käitumismustreid, sealhulgas võimumängud ja manipuleerimise: „Tüdrukute puhul on sellist varjatud manipulatsiooni ja pidevat negatiivset halvustavat suhtumist palju.“ (SP5). „(...) et neil on ikkagi tegelikult soov tekitada klassis õppimise ajal teatud olukordi, neile meeldib õpetajaid ja tunnirahu segada. Nad naudivad väga seda kui nad suure verbaalsusega saavad tekitada kaost ainetundides.“ (SP1). Samuti mainiti uimastite tarvitamist nagu alkoholi, narkootiliste ainete tarvitamine ja veipimine: „Meelemürkide kasutamine on ka agressiivse käitumise üks märk (...). See veipimise teema ja kõik sellised asjad, alkoholi tarvitamised noorte seas.“ (SP2). Opositsiooniline käitumine väljendus sotsiaalpedagoogide kirjelduste kohaselt allumatu käitumisena klassis ja verbaalse agressioonina õpetaja suhtes: „Ta võis õpilastele ja õpetajatele ropendada ja öelda kõike mida sülg suhu toob. Ta oli tohutult agressiivne ja ta oli niivõrd kaval, et ta suhtles ainult nende õpetajatega hästi, kes kuidagi tema sõrme all olid.“ (SP2). Varavastase antisotsiaalse käitumise kirjeldamisel toodi välja koolivara lõhkumist: „Mina läksin olukordi lahendamaks kui ta mööblit lõhkus ja ründas. Mitmeid kordi viisin terve klassi välja sest ta laamendas ja lõhkus, toolid lendasid.“ (SP1). Varasemalt jäeti tüdrukud sageli antisotsiaalse käitumise uuringutest välja, sest arvati, et neil ei esine sellist

probleemkäitumist nagu poistel (Crick *et al.*, 2004). Samuti puudub üksmeel selles, kas tüdrukute antisotsiaalse käitumise areng järgib poistega sarnaseid arengumustreid; osa uuringuid viitab sarnasustele, samas kui teised rõhutavad erinevat, hilisemat arengutrajektoori tüdrukutel (Crick *et al.*, 2004; Miller *et al.*, 2010). Moffitt (1993) kirjeldab antisotsiaalset käitumist kahe kuluna - kui elu jooksul püsivat või noorukieaga piiritletud käitumist nii tüdrukutel kui poistel (n Kõiv, 2006b). Kuigi käesoleva uurimistöe keskmes ei olnud antisotsiaalse käitumise kahe arengutee tuvastamine agressiivselt käituvate tüdrukute puhul, ilmnes juhtumikirjeldustest viiteid mõlema kulu esinemisele: „*Ma ei tea küll ühtegi juhtumit et selline agressiivne käitumine ilmneb äkki seitsmendas või kaheksandas klassis. Üldjuhul need ilmingud on juba nähtud ja kogetud ka algklassides.*“ (SP1). „*Seal olid igasugused meelemürgid, seal olid igasugused suhetega seotud probleemid. (...) Meelemürkide kasutamine on ka agressiivse käitumise üks märk ehk siis tahtlikult endale kahju tegemine. See veipimise teema ja kõik sellised asjad, alkoholi tarvitamised noorte seas.*“ (SP2).

Intervjueeritud sotsiaalpedagoogide kogemuste analüüs näitab, et agressiivselt käituvatel tüdrukutel esineb kõiki antisotsiaalse käitumise üldliike (varavastane antisotsiaalne käitumine, staatusega seotud antisotsiaalne käitumine, opositsiooniline käitumine ja agressiivne käitumine).

Joonis 2. Agressiivse käitumise liigid: alakategooriad ja koodid

Tüdrukute agressiivse käitumise kirjeldamisel lähtus analüüsist seitse alakategooriat (joonis 2): füüsiline, verbaalne ja sotsiaalne (suhetepõhine) agressioon, soopõhine füüsiline agressioon grupis, enesevigastamine, küberagressioon ja kiusamine. Füüsilise agressiooni puhul kirjeldati tüdrukute käitumist järgnevatel viisidel: „(...) tüdrukute puhul on see, et see pauk võib ära käia, aga siis läheb see edasi sordiini alla, nagu näiteks näpistamised või

mingid sikutamised või kellegi torkimised jätkuvad siis sellisel viisil edasi.“ (SP4). „Kamp tüdrukuid olid omavahel tülli pööranud (...). Teda sunniti põlvitama ja vabandama erinevate tüdrukute ees (...). See oli alavääristamine ja seda tehti füüsilise mõjutamisega, (...). Algul läks ta sinna pahaaimamatult kokku saama kellegi teise tüdrukuga aga siis tuli see punt ja piiras ta ümber. See alandamine lõppes sellega et üks tüdruk virutas talle selja tagant vastu pead ja teine virutas mahlaka löögi jalaga näkku.“ (SP5). Verbaalse agressiooni puhul kirjeldasid sotsiaalpedagoogid tüdrukute vulgaarset sõnavara kasutust, karjumist, teiste alandamist: „Karjumisi on tüdrukute vahel olnud, ropendavad.“ (SP5). „Näiteks üks tütarlaps ütles teisele väga inetult, teatud terminiga, see oli väga halvasti öeldud, siis ka vanemad paluvad et meie lahendaksime. (...) „Sellised sõnalised halvasti ütlemised, hinnangu andmised nagu lits ja sellised sõnad, need nagu tulevad tüdrukute puhul.“ (SP3). Sotsiaalse ja selle vormi – suhetepõhise agressiooni kohta on intervjuueeritavad andnud mitmeid kirjeldusi ja välja tuuakse klassikaaslaste ja õpetaja manipuleerimist, hoiaku ja kehakeelega agressiivsuse väljendamist: „Neile meeldib kui keegi neid välja ei anna, keegi pahategusid välja ei räägi ja nad naudivad päris olukorda kui see kaos on juba käes ja nad tahavad näha mida siis täiskasvanud inimesed nendega peale hakkavad. See on selliste verbaalselt agressiivselt käituvate tüdrukute puhul.“ (SP1). „Sellist kommenteerimist, halvustamist, silmade pööritamist, kehakeelega antakse edasi sellist vastikust, seda on palju.“ (SP5). „(...) ja igasuguse oma hoiaku ja kehakeelega väljendavad seda, et sa neile ei meeldi ja nad tahavad sulle halba teha.“ (SP2). Samuti toodi välja tüdrukute puhul ignoreerimist, grupist välja viskamist ja taga rääkimist: „(...) mis on varjatud agressioonid tüdrukute puhul, nagu grupist eemale võtmised, nii-öelda grupist välja viskamised, kellegi teise välja viskamised, ignoreerimised, taga rääkimised, sellised pahatahtlikult agressiivsed käitumised ka neid on olnud töös päris palju.“ (SP2). „Just see grupist välja viskamine, halvustamine, ignoreerimine, sellised pilgud et kes sa üldse oled.“ (SP3).

Karriker-Jaffe jt (2008) uuring tõendab, et kuigi mõlemad sood kasutavad füüsilist agressiooni, ilmnevad puberteedi ajal erinevused – poisid jätkavad füüsilise agressiooni kasutamist kauem, samas kui tüdrukutel esineb sagedamini sotsiaalset ja suhetepõhist agressiooni. Sotsiaalpedagoogide arvamusel kasutavad tüdrukud mõlemaid agressiooni vorme, aga sotsiaalset ja suhetepõhist agressiooni kasutatakse rohkem: „Meie koolile mõeldes on meil selliseid tugevalt agressiivseid tütarlapsi kolm või neli olnud, mitte väga palju.“ (SP4). „Pigem verbaalsed ütlused täiskasvanute vastu. (...) Seda kogemust et tüdrukud omavahel [füüsiliselt kaklevad], seda olen ma pigem vähem kogenud. Pigem on sellised olukorrad kus ka oma vanemaid saadetakse igale poole, kasutatakse erinevaid

ebatsensuurseid väljendeid. (...) Ma ei saa öelda et mul oleks neid füüsilisi olukordi olnud väga palju.“ (SP6).

Sotsiaalpedagoogide kirjeldustest tuli järgmise agressiooni alakateooriana välja enesevigastamine: „Tüdrukute puhul on enesevigastamist ja löikumisi rohkem.“ (SP3) „(...) siis seal koorus välja see et enesevigastamine oli nende jaoks grupi lojaalsuse hoidmine. Kui me oleme sõbrad siis me teeme seda koos või nad tegid teineteisele, nad löikusid teineteise randmeid ja pahkluid.“ (SP4). „(...) vaatavad sotsiaalmeediat kus on igasugused depressiivsed viited mis on lausa populaarseks saanud. Selliseid löikumis-teemalisi asju on väga palju. (...) Agressioon enda vastu on tüdrukutel järjest sagedasem nähtus. Olen näinud erinevaid löikehaavu, sügavaid ja mitte nii sügavaid.“ (SP2). Uuringud näitavad, et sotsiaalmeedial võib olla märkimisväärne mõju enesevigastamisele, kuna noored puutuvad seal kokku negatiivsete sõnumitega ning võivad suurema tõenäosusega jäljendada teiste riskikäitumist (Memon *et al.*, 2018). Longituuduuringute tulemused näitasid, et tüdrukuid mõjutab sõprade enesevigastamine, suurendades nende endi enesevigastamise tõenäosust (Prinstein *et al.*, 2010). Sotsiaalpedagoogide poolt kirjeldatud juhtumid enesevigastamisest viitavad sarnastele käitumismustritele nagu uurimustes (Prinstein *et al.*, 2010; Memon *et al.*, 2018) esile toodi.

Küberagressioon kui agressiooni alakateooria ilmnis juhtumianalüüsides agressiivselt käituvate tüdrukute kirjelduste põhjal: „Väga palju teeb tüdrukutele haiget see kui sõbrad tülitsevad ja saadetakse vanu pilte inetute kommentaaridega. (...) aga pigem on need inetud sõnad ja need neti teel saadetud pildid ja nõmedad tekstid seal all, ebaviisakad väljendid.“ (SP3). „Nad [kaks tüdrukute kampa] saatsid teineteisele solvavaid ja ebaviisakaid sõnumeid, nad pildistasid ja panid neid pilte ülesse internetti. Nad püüdsid igal viisil märku anda et see teine pool ei ole ok, nad ei ole hästi käitunud.“ (SP4).

Küberagressioon on viimastel aastatel tõusnud, sest digitaalsed vahendid ja suhtluskanalid on noorukite igapäevaelu lahutamatuks osaks saanud (Álvarez-García *et al.*, 2018).

Küberagressioon võib toimuda igal ajal ja kohas, mis raskendab täiskasvanute poolt selle jälgimist ja kontrolli. Kõige levinum noorte seas on saata kahjulikke kommentaare veebis, solvavaid tekstisõnumeid ning teha hirmutavaid anonüümsed kõnesid (Álvarez-García *et al.*, 2018). Juhtumianalüüs näitasid, et agressiivselt käituvad tüdrukud kasutasid nutiseadmeid solvavate sõnumite saatmiseks ja inetute piltide postitamiseks, millest järeldub nende aktiivne roll agressorina. Hirmutavate kõnede tegemisi analüüsitud juhtumites ette ei tulnud.

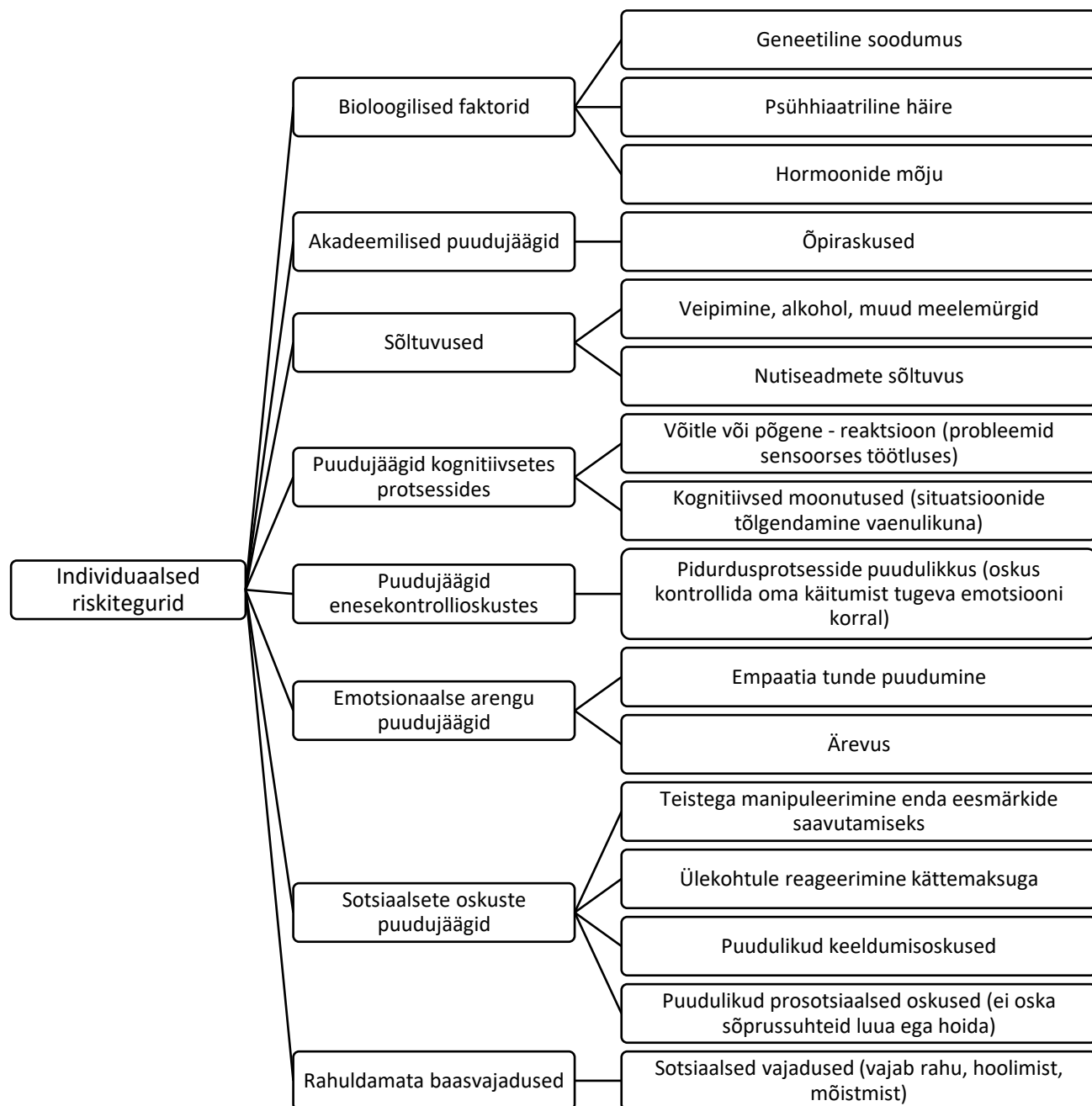
Küberagressiooni tõusu koolides sotsiaalpedagoogid intervjuu käigus ei maininud.

Sotsiaalpedagoogide juhtumikirjelduste analüüs näitas, et osaleti kiusamiskäitumises, mida iseloomustavad tahtlikkus, tegevuse korduvus ja võimuhete ebavõrdsus. Eristusid järgmised alakategooriad: verbaalne kiusamine, sotsiaalne tõrjumine ja küberkiusamine. Juhtumipõhistes kirjeldustes toodi välja verbaalset kiusamist: „*Oleme teinud ümarlaudu kus on meil olnud kõik osapooled. Ühe tütarlapse puhul oli nii et ta ei olnud valmis tulema. (...) Seal osales viis last [viis tüdrukut kes olid kiusajad] ja nende vanemad ning ühel korral oli ka piirkonnapolitseinik juures, sest asjad olid läinud nii tõsiseks ja ema oli politseis avalduse teinud ning me koolis lahendasime.*“ (SP3). Sotsiaalpedagoogid kirjeldasid samuti sotsiaalset tõrjumist ja küberkiusamist: „*Mis on tüdrukule kõige valusam ongi grupist välja arvamine. Kui koolis ja klassis sinuga keegi ei räägi, isegi kui mõned tahavad salaja suhelda, aga klassi liider ütleb et ei suhtle, see on valus. (...) Aga selline, kas just lojaalsus klassiliidrile, pigem mitte vaid see hirm et siis arvatakse mind ka grupist välja.*“ (SP3). „*Viimane juhtum oli kergemast killast kus tüdrukud lihtsalt pundiga võtsid ette oma klassikaaslase, nad ignoreerisid teda ja kiusasid sotsiaalmeedias.*“ (SP5). Uurimused näitavad, et nii poisid kui tüdrukud kasutavad kõiki kiusamise vorme, kuigi mittefüüsilist kiusamist esineb sagedamini tüdrukute hulgas ning seda on raskem märgata ja takistada (Olweus, 1997). Analüüs ei toonud esile füüsilise kiusamise juhtumeid agressiivselt käituvate tüdrukute poolt. Küll aga esines verbaalset ja küberkiusamist ning sotsiaalset tõrjumist, mida kirjeldati kui tahtlikku ja korduvat teisele haiget tegemist, grupi liidri positsioonilt tegutsedes.

Esimene uurimusküsimus keskendus sellele, kuidas sotsiaalpedagoogid tüdrukute agressiivset käitumist kirjeldavad. Kokkuvõtvalt saab öelda, et sotsiaalpedagoogide kirjelduste analüüs tõi välja agressiivselt käituvate tüdrukute antisotsiaalse käitumise eri vormid. Antisotsiaalne käitumisega rikutakse teiste inimeste õigusi ning tehakse tahtlikult kahju või haiget (Kõiv, 2001). Frick jt (1993) jagavad antisotsiaalse käitumise nelja alagrupi: agressiivne käitumine, varavastased õigusrikkumised, staatusega seotud antisotsiaalne käitumine ning opositsiooniline käitumine. Sotsiaalpedagoogide kirjelduste analüüs näitab, et agressiivselt käituvatel tüdrukutel esineb neli antisotsiaalse käitumise liiki. Olulise aspektina tuli välja, et tüdrukute agressiooni kirjeldades nimetasid sotsiaalpedagoogid nii füüsilist kui sotsiaalset ja suhetepõhist agressiooni. Sotsiaalpedagoogide arvates on sotsiaalset ja suhetepõhist agressiooni tüdrukute seas rohkem. Moffitti (1993) poolt kirjeldatud antisotsiaalse käitumise kaks kulgu esinesid intervjuueeritud sotsiaalpedagoogide arvates ka agressiivselt käituvatel tüdrukutel.

Sotsiaalpedagoogide arvamused riskikäitumise teguritest

Teine uurimisküsimus oli „Millised riskitegurid mõjutavad sotsiaalpedagoogide arvates tüdrukute agressiivset käitumist?“. Riskitegurite peakategooria alla tekkis kuus kategooriat: individuaalsed, perekondlikud, eakaaslaste ja kooliga seotud riskitegurid, ühiskondlikud riskitegurid ning riskitegurite koosmõju (lisa 3). Järgneb riskitegurite kategooriate analüüs.

Joonis 3. Individuaalsete riskitegurite alakategooriad ja koodid.

Individuaalsete riskitegurite grupp (joonis 3) kujunes sotsiaalpedagoogide arvamusi analüüsidest ulatuslikuks. See võib olla seletatav sellega, et sotsiaalpedagoogid töötavad

igapäevaselt õpilastega ning suhtlevad nendega sageli individuaalselt. Selline tihe ja usalduslik kontakt võimaldab märgata õpilaste individuaalseid käitumismustreid, probleeme ja muresid. Tänu sellele kujuneb sotsiaalpedagoogidel arusaam individuaalsetest riskiteguritest, mis jaotati järgmistesse kategooriatesse: bioloogilised faktorid, akadeemilised puudujäägid, sõltuvused, puudujäägid kognitiivsetes protsessides ja enesekontrollioskustes, emotsionaalse arengu ja sotsiaalsete oskuste puudujäägid ning rahuldamata baasvajadused.

Bioloogiliste faktorite puhul toodi välja geneetilist soodumust, psühhiaatrilisi häireid ja hormoonide mõju: „*Ma usun et mõjutab geneetika. Ma usun et tüdrukute puhul mõjutavad ka hormoonid ja võib olla ka psüühilised probleemid. (...) Võibki olla et aju keemia on sassis ja ongi depressiivsus, kus tüdruk tegelikult vajab ka ravimeid.*“ (SP5). „*Kindlasti lapse enda temperament ja geneetiline soodumus. Me ei saa üle ega ümber häiretest, kas on ATH, või autismi spekter, Asperger.*“ (SP2). Akadeemilistest puudujääkidest mainiti agressiivsete tüdrukute puhul teiste tegurite hulgas ka õpiraskusi: „*Kas on mingisugused õpiraskused, (...) mille pärast lapsed niimoodi käituvad.*“ (SP1).

Intervjuudes kirjeldati agressiivselt käituvate tüdrukute nutiseadmete sõltuvust ning veipimist ja muude meelemürkide tarbimist: „*Kus veel verbaalne agressiivsus väljendub tänapäeval on sõltuvused. Need on sellised olukorrad kus me näiteks näeme et õpilasel on ekraani sõltuvus ja kui nüüd see ekraan ära võtta siis sealt tuleb seda agressiivsust päris palju, allumatut käitumist, verbaalset agressiivsust.*“ (SP1). „*Seal olid igasugused meelemürgid, seal olid igasugused suhetega seotud probleemid. (...) See veipimise teema ja kõik sellised asjad, alkoholi tarvitamised noorte seas.*“ (SP2).

Kognitiivsete protsesside puudujääkide puhul kirjeldati võitle-või-põgene reaktsiooni ja kognitiivseid moonutusi: „*Tüdruk, kes eelmine aasta lõpetas meie koolis üheksandat klassi. Ta oli keerulisest peresüsteemist tulnud, ise väga haiget saanud ja tema reaktsioon oli alati põgene või võitle. Tema alati võitles. Ta võitles kõigile ja kõigele vastu, koolile vastu, kõigele vastu.*“ (SP2). „*Kui meil sellised nii suured konfliktid toimuvad meil koolis siis tihti kaasõpilased tahavad olukorda sekkuda ja sellised füüsiliselt agressiivsed lapsed lähevad veel agressiivsemaks sest neile tundub et kõik see keskkond nende ümber või inimesed ründavad teda.*“ (SP1). „*Ta võis ägestuda täiesti ettearvamatutel hetkedel, kui teda häiris kellegi pilk, kellegi lause, keegi läks liiga lähedalt mööda. Ta oli meie jaoks väga ettearvamatu.*“ (SP4).

Sotsiaalpedagoogide kirjeldustest tulid välja agressiivselt käituvate tüdrukute puudujäägid enesekontrollioskustes tugeva emotsiooni korral: „*(...) üheks peamiseks agressiivse käitumise põhjuseks on ka kindlasti tugevate tunnetega mitte hakkama saamine.*

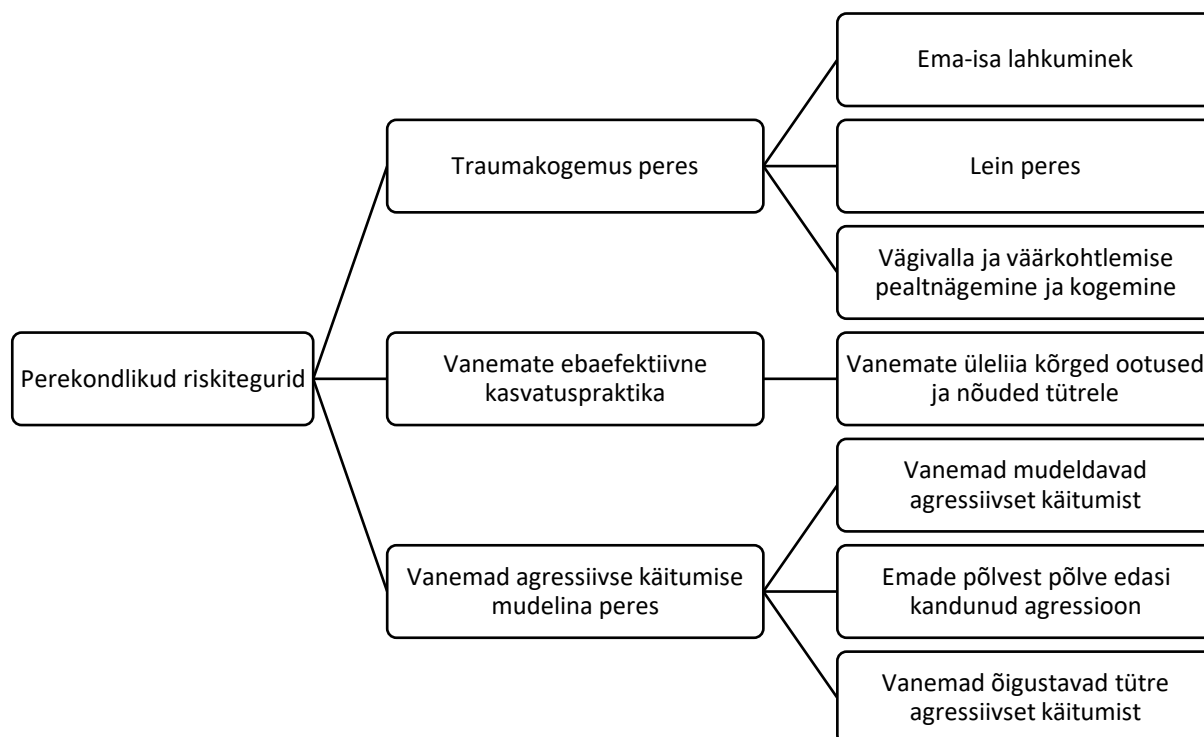
Viha juhtumine, et see on ka väga paljude agressiivse käitumise algpõhjus. See on kindlasti ka üks trigger.“ (SP1). „Finaaliks tegelikult oli see et õpetaja juhtis tunnis käitumisele tähelepanu, kutsus tüdrukut korrale. Ta istus taga pingis ja ta võis püsti hüpata, karjuda õpetajale vahele. See korrale kutsumine aga vihastas tüdrukut nii et ta jooksis tooliga õpetajale peale.“ (SP4). Sotsiaalpedagoogid tõid üldistavalt välja agressiivsete tüdrukute puudujääke sotsiaalsetes ja emotsionaalsetes oskustes: „(...) võib olla ka psüühilised probleemid, emotsioonidega mitte toimetulek, sotsiaalsete emotsionaalsete oskuste puudulikkus, kõik need faktorid võivad viia tüdruku agressiivsuseni.“ (SP5). Emotsionaalse arengu puudujääkidest mainiti agressiivselt käituvate tüdrukute empaatia puudumist ja ärevust: „Süütunne lapsel puudus täielikult, endas ühtegi süüid ei näinud, mistõttu käituski täielikult maniakaalselt. (...) Miks ta niimoodi käitus et ta ei saanud ühestki olukorrast aru, et teised olid alati süüdi. Ta täielikult puudus empaatia tunne.“ (SP2). „Ta mõtles kuidas selle ja teise asjaga läheb, ta muretses niivõrd palju ette et tema ärevuse tase oli nii kõrge, et ta võis täiesti suvaliste küsimuste peale klassikaaslase poolt talle väga halvasti öelda. Oli juhtumeid kus ta ilma mingi selgituseta lihtsalt lõi kedagi. Tal oli see ärevus nõnda suur.“ (SP4).

Agressiivselt käituvad tüdrukud kasutasid manipulatsiooni enda eesmärkide saavutamiseks ning ülekohtule reageerisid nad kättemaksuga: „Isegi ühel juhul kaks tütarlast keerasid klassi niimoodi üles et nad ei lubanud õpetajat teretada, õpetajaga suhelda. Lihtsalt oligi täis vaikus, siis õpetaja ju näeb et osad lapsed tahavad, silmad käivad, kehakeel reedab et neil on ebamugav.“ (SP3). „Trenni ajal oli siis justkui kõik korras. Kui aga oli omavahel harjutamise aeg, treener see hetk ka palju ei jälginud, siis leiti võimalus tagasi teha ärarääkijatele. Ma ütles et see oli pigem nügimine, kellelegi astuti jala peale, see ei olnud löömine millest jääks jälgi.“ (SP4). Lisaks mainiti agressiivselt käituvate tüdrukute puudulikke keeldumisoskusi: „On ka puudulikud keeldumisoskused, ei ütlemine, sellest olukorrast eemaldumine. Kui ma juba tunnen ära et on mingid olukorrad, kus tunnen et läheb keeruliseks, et oleks need oskused et hakkama saada.“ (SP6). Esile tuli agressiivselt käituvate tüdrukute oskamatus sõprussuhteid luua ja hoida: „Tegelikult talle meeldis väga koolis olla, ta tahtis endale väga sõpru, aga neid sõprussuhteid oli tal üliiraske hoida. Siis oli ju siin koolis kogu aeg väike vibreerimine, ta tahtis kellegagi sõber olla, siis ei osanud ta neid sõprussuhteid luua, siis need sõprussuhted luhusid. See tekitas jälle omakorda pingeid.“ (SP1).

Ühe võimaliku riskitegurina tõid sotsiaalpedagoogid välja agressiivselt käituvate tüdrukute rahuldamata baasvajadused: „Hästi oluline on ära kuulata selle lapse lugu, kui ta

suudab seda verbaalselt ise väljendada. Vahel ongi nii et see on mingi vajadus mis on täitmata, ei oska seda ise sõnastada.“ (SP4). „Ma arvan et eelkõige mis seda agressiivsust vähendab tüdrukute puhul on selle õpilasega suhte loomine ehk siis aru saamine mis on tema juurpõhjused. Mida ta vajab?“ (SP5). „Nad ütlevad tihti et rahu ja hoolimine, kuulamine. Tihti ütlevad nad et ma tahan saada aru, kuidas asjad käivad.“ (SP1).

Agressiivne käitumine lapsepõlves on üks olulisemaid näitajaid antisotsiaalse käitumise väljakujunemisele hilisemas elus; varajased käitumisprobleemid on sageli seotud neuropsühholoogiliste ja kognitiivsete puudujääkidega, sh madal vaimne võimekus, tähelepanuhäired ja raskused emotsioonide reguleerimisel (Frick & Viding, 2009; Corrado & Freedman, 2011). Need lapsed ja noored tõlgendavad neutraalseid ja mitmeti mõistetavaid sotsiaalseid olukordi vaenulikult: nn. kognitiivne moonutus võib muutuda püsivaks käitumismustriks, mis süvendab agressiivset käitumist ja raskendab sotsiaalset kohanemist. (Connor, 2002). Sotsiaalpedagoogide poolt kirjeldatud agressiivselt käituvatel tüdrukutel esines kognitiivset moonutust. Samuti tuli juhtumite kirjeldustest riskiteguritena välja nii bioloogilisi faktoreid kui ka kognitiivseid ning sotsiaalsete oskuste ja emotsionaalse arengu puudujääke.

Joonis 4. Perekondlike riskitegurite alakategooriad ja koodid

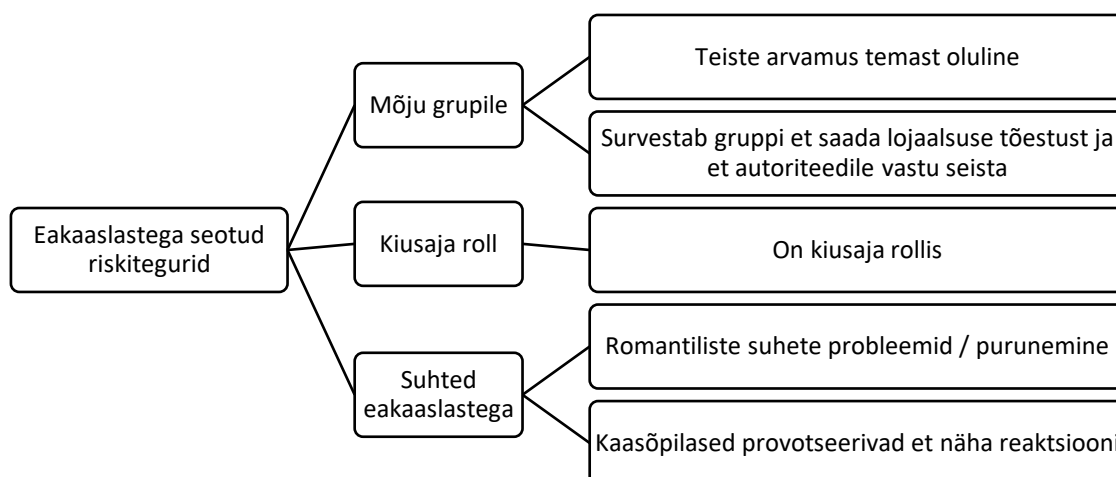
Perekondlikest riskiteguritest (joonis 4) tõid sotsiaalpedagoogid välja agressiivselt käituvate tüdrukute traumakogemuse peres, vanemate ebaefektiivse kasvatuspraktika ja vanemate

agressiivse käitumise mudeli. Traumakogemuste hulgas nimetati ema-isa lahkuminekut, leina peres ja agressiivselt käituvate tüdrukute väärkohtlemist: „*Kui me aga psühholoogiga läksime natuke süivitsi siis tegelikult tuli välja et ühe tüdruku pere oli lahku minemas. See ei olnud kena lahkuminek ja lapsed elasid seda väga üle (...).*“ (SP4). „*Aga mina leian et ikkagi trauma kogemus on see aluspõhi ja alg-asi mille peaks nagu lahendama. Kui trauma on nii sügaval ja neid komponente on palju siis on keeruline. Ühel tüdrukul oli vanemate kaotus (...).*“ (SP1). „*Noorem tütar on empaatiline, talle teeb see haiget kui ema nutab, talle teeb see haiget kui isa käib kuskil joomas, (...) kõik see närvilisus ja röökimine ja agressiivsus mis on kodus sees (...).*“ (SP2). „*Laps mudeldab seda mida temaga tehakse. Kui tüdruk võtab nuku ja raputab seda, et ole vait ja mida sa lõugad, siis see on see mis toimub temal kodus ja mida ta mudeldab ise. Ta toob kodust enda mängud kooli. (...) Olen ka puutunud kokku koduse väärkohtlemisega nii, et olen teinud kahel korral pöördumise politseisse (...).*“ (SP3).

Analüüsist lähtus, et lapsevanemate ebaefektiivne kasvatuspraktika oli üks agressiivse käitumise riskiteguritest: „*Tegu oli algklassi lapsega [tüdrukuga]. Teises klassis tekkisid juba probleemid. (...) Probleem oli et olid väga suured ootused lapsele vanemate poolt (...).*“ (SP2). Ka lapsevanema agressiivset käitumist mudelina peres nimetati riskifaktorina: „*Nii kuidas vanemad suhtuvad, nii käituvad lapsed. Kui vanemad on klassis omavahel tülis, (...) Meil tehti lapsevanematele kolm tundi vestlust, sest enne ei muutunud käitumine kui ei muutunud mõte. Seal vestlusel panime vanematele südamele et kuulake ometi iseennast, kui te omavahel kaklete, ei hakka iialgi lapsed käituma sõbralikult.*“ (SP3). Põlvkondadega edasi kandunud agressiivset käitumist kirjeldati sedasi: „*Me tegime uuesti teatud vanematega üks ühele vestlused. (...) Üks pere tuli sedasi kohale et mure oli tüdrukul, aga kohale tulid ema oma emaga. See oli meile umbes nelikümmend minutit tormi ja tuld koolist ja teistest lastest ja mis võimalused neil on ja keda nad kaasavad. Kui see valang oli kõik välja tulnud, siis me saime edasi minna. Aga kui emotsioon on nii pikalt kinni olnud siis kusagilt peab see sama võimaluse kaane pealt ära lüüa. Siin on näide siis kus ei ole mitte ainult tegemist agressiivselt käituvate tüdrukutega vaid põlvest põlve edasi antav mudel et kuidas ennast kaitsta läbi rünnaku.*“ (SP4). Kirjeldati ka agressiivse käitumise õigustamist lapsevanemate poolt: „*Jälle oli olukord kus vanemad hakkasid otsima õigustusi. Parem on öelda et jaa, mu laps käitus valesti ja see on kurb, mida me saaks teha asja parandamiseks? Sa pead vanemana ka enda lapsele saatma signaali, sest sinu tütar on sinu tulevik, sinu rõõm või sinu mure.*“ (SP3).

Uuringud näitavad, et perega seotud riskitegurid, näiteks lähisuhete puudumine, võivad tüdrukute puhul olla eriti olulised mõjutamaks nende käitumist (Conway, 2005).

Käitumisprobleemidega tüdrukud pärinevad sagedamini kui poisid peredest, kus esineb laste väärkohtlemist, lahkkelisid ja konflikte (Kroneman *et al.*, 2008). Ka varajases eas kogetud seksuaalne väärkohtlemine on oluline agressiivse käitumise riskitegur (Trickett & Gordis, 2004). Pepler jt (2011) toovad esile, et agressiivselt käituvate tüdrukute madala enesekontrolli, puudulike sotsiaalsete oskuste ning pingelise ja konfliktse koduse keskkonna koosmõju viib nii vaimsete kui ka füüsiliste probleemideni. Agressiivsed tüdrukud on sageli emadena ebaadekvaatsed ja nende agressiivsed käitumismustrid võivad omakorda järgmisele põlvkonnale edasi kanduda (Serbin *et al.*, 2004). Sotsiaalpedagoogide poolt kirjeldatud juhtumite analüüs tõi välja mitmed agressiivselt käituvate tüdrukute perekondlikud riskifaktorid nagu traumakogemus peres, lapsevanemate ebaefektiivsed kasvatuspraktikad ning lapsevanemad agressiivse käitumise mudelina peres. Esile tuli ka see, et agressiivsus võib emade kaudu käitumismustrina põlvest põlve edasi kanduda. Agressiivselt käituvate tüdrukute seksuaalset väärkohtlemist intervjuudes välja ei tulnud.

Joonis 5. Eakaaslastega seotud riskitegurite alakategooriad ja koodid

Eakaaslastega seotud riskitegurite (joonis 5) alakategooriateks kujunesid agressiivselt käituvate tüdrukute mõju grupile, nende kiusaja roll ja suhted eakaaslastega.

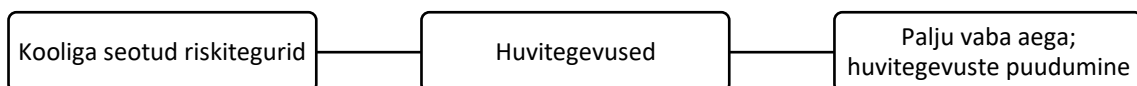
Sotsiaalpedagoogid kirjeldasid nii grupi mõju agressiivselt käituvate tüdrukutele, kui ka nende enda poolt avaldatud survet grupile: „(...) kui nende õpilastega üks üheselt rääkida, siis nad tegelikult oskavad olukordi päris hästi analüüsida ja neid ka mõtestada. Aga nii kui tuleb juurde sotsiaalne grupp, siis selles sotsiaalses grupis hakkavad toimuma teised protsessid.“ (SP1). „Me saime ära rääkida, ta rahunes. Tema hirm oli see et isegi kui ta oli kooli ära lõpetanud, siis ikka kõik arvavad temast halvasti.“ (SP2). „Ta [tüdruk, grupi liider] jagas klassi grupis pilte ja kõik kes sinna gruppi kuuluda tahtsid, pidid ennast vigastama. Seda nad ka tegid (...) Selline grupi surve ennast vigastada oli minu jaoks natuke uudsem.“ (SP5).

Välja toodi ka grupi survestamist eesmärgiga autoriteedile vastu seista: „*See läks selleni et kui õpetaja näiteks lehvitas, siis tüdrukud ei lehvita vastu, vaid kuskilt siit puusa juurest vaikselt lehvitas õpetajale. (...) See oli kõige sügavam juhus. Nende õpetaja on väga tasakaalukas ja tore inimene, hästi rahulik, mõistev, toetav. Aga seal lihtsalt midagi neile ei meeldinud ja siis hakati õpetaja vastu töötama.*“ (SP3).

Sotsiaalpedagoogide juhtumikirjeldused tõid välja agressiivselt käituvate tüdrukute kiusaja rolli grupis: „*Kus ma terve klassiga ka tegelesin oligi seesama kus kaks tüdrukut blokeerisid ühe lapse enda seast välja. Kaks liidrit oli seal, nad keerasid terve klassi tüdrukud ümber, poisid ei mängi neid mängu, nad ei viitsi.*“ (SP3).

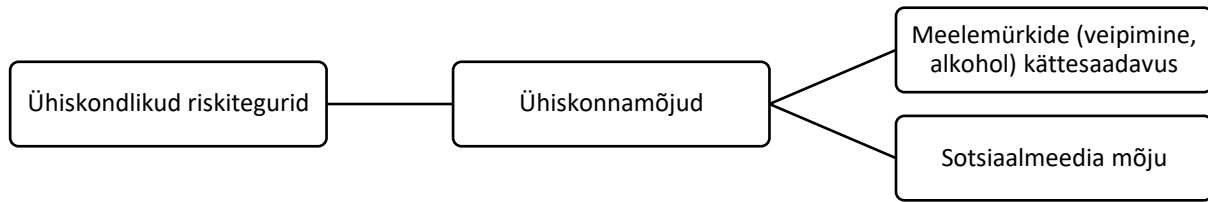
Suhetes eakaaslastega tuli agressiivselt käituvate tüdrukute puhul välja agressioon enda vastu romantiliste suhete purunemise tõttu: „*Ma mõtled seda et kui mul on käevarred niimoodi ära lõigatud, praktiliselt randmest küünarnukini (...). Võib olla ka esimene õrn suhe ja selle purunemine, lapsel on tunne et temast ei hoolita, teda ei taheta.*“ (SP3). Ka eakaaslaste provokatsioonid olid üheks riskiteguriks: „*Me teame ju ka et teised lapsed teavad neid trigereid ning kasutavad seda ära et torkida ja reaktsiooni kätte saada. Tegelikult tuleb ka nende lastega tegeleda, kes käivad surkimas, ehk siis grupiga tegeleda ja õpetada oskusi.*“ (SP6).

Noorukite antisotsiaalne ja agressiivne käitumine võib kujuneda reaktsioonina eakaaslaste survele või soovile autoriteetidele vastu seista (Moffitt, 1993; Liu *et al.*, 2013). Agressiivsust võidakse kasutada populaarsuse, võimu või kontrolli saavutamiseks (Liu *et al.*, 2013). Tüdrukud mõistavad paremini inimestevahelisi sotsiaalseid sidemeid; nad pööravad rohkem tähelepanu nii enda kui ka teiste suhetele ja on osavamad neid suhteid enda huvides mõjutama või manipuleerima (Maccoby, 2004). Sotsiaalpedagoogide kogemuste analüüs näitas, et paljud agressiivselt käituvad tüdrukud olid ise survestajad, seades eesmärgiks eakaaslaste gruppi kontrollida ja õpetajale vastu seista.

Joonis 6. Kooliga seotud riskitegurite alakategooria ja koodid

Sotsiaalpedagoogid tõid kooliga seotud riskitegurite puhul välja agressiivselt käituvate tüdrukute puhul huvitegevuste puudumise (joonis 6): „*Mis on veel väga huvitav on praktiliselt et agressiivselt käituvad lapsed neil enamusel puuduvad mingisugused huvitegevused. (...) Sealt tekib palju vaba aega ja see on ka üks muster. Kus tegelikult saaks ennast maandada, tegeleda meeldivate asjadega.*“ (SP1).

Joonis 7. Ühiskondlike riskitegurite alakategooria ja koodid

Ühiskondlike riskiteguritena (joonis 7) mainiti uimastite kasutust ja sotsiaalmeedia mõju:

„See veipimise teema ja kõik sellised asjad, alkoholi tarvitamised noorte seas. (...) Ja mida nad teevad, tänapäeva noorus, vaatavad sotsiaalmeediat kus on igasugused depressiivsed viited mis on lausa populaarseks saanud.“ (SP2). Sotsiaalpedagoogid tõid intervjuudes välja, et koolil ja sotsiaalsel keskkonnal on oluline mõju agressiivselt käituvatele tüdrukutele.

Olulise teabena tuli välja, et agressiivselt käituvaid tüdrukuid mõjutavad sotsiaalmeedias levivad kahjulikud ja depressiivsed sõnumid ning et nendel tüdrukutel on sageli palju vaba aega koolivälisete huvitegevuste puudumise tõttu. Samas pakuvad struktureeritud koolivälised tegevused noortele turvalist keskkonda ning toetavad nende tervislikku arengut ja sotsiaalsete oskuste kujunemist (Zimmerman *et al.*, 2013).

Viimase riskitegurite kategooriana kujunes välja riskitegurite koosmõju agressiivselt käituvatel tüdrukutel (lisa 3). Uuringud näitavad, et agressiivset käitumist ei põhjusta üksik riskitegur, vaid risk suureneb, kui neid esineb palju ja mitmes valdkonnas (Loeber & Hay, 1997; Frick & Viding, 2009). Ka sotsiaalpedagoogide arvates kujuneb agressiivselt käituvate tüdrukute käitumine erinevate riskitegurite koosmõjul: *„Kodune kasvatus, peremudel, väärtused peres, vanemate enda küpsus ja teadlikkus. Millised need vanemad tegelikult on, millises keskkonnas on laps üles kasvanud. Kindlasti lapse enda temperament ja geneetiline soodumus. Me ei saa üle ega ümber häiretest, kas on ATH, või autismi spekter, Asperger.“ (SP2).* *„Ma arvan et seal on päris mitu asjaolu. Üks on see keskkond kus laps üldse kasvab, (...) vanemad ja suhted vanematega, milline see parasjagu on. Ma usun et mõjutab geneetika. Ma usun et tüdrukute puhul mõjutavad ka hormoonid ja võib olla ka psüühilised probleemid, emotsioonidega mitte toimetulek, sotsiaalsete emotsionaalsete oskuste puudulikkus, kõik need faktorid võivad viia tüdruku agressiivsuseni.“ (SP5).*

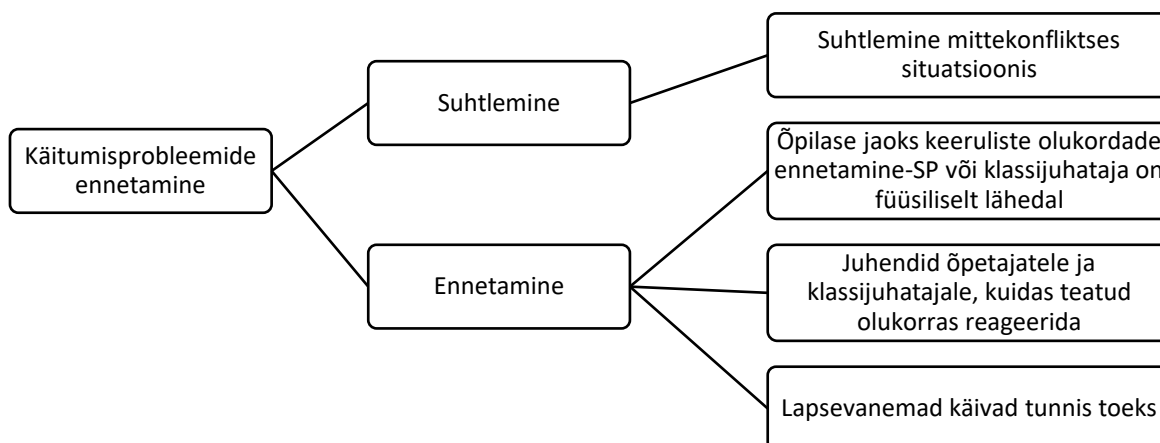
Teine uurimusküsimus keskendus sellele, *millised riskitegurid mõjutavad sotsiaalpedagoogide arvates tüdrukute agressiivset käitumist.* Kokkuvõtteks saab öelda, et sotsiaalpedagoogide arvates mõjutavad tüdrukute agressiivset käitumist individuaalsed, perekondlikud, eakaaslaste ja kooliga seotud riskitegurid, ühiskondlikud riskitegurid ja riskitegurite koosmõju. Sotsiaalpedagoogide arvamuste analüüsi tulemusel osutus

individuaalsete riskitegurite rühm suurimaks, mis viitab sellele, et sotsiaalpedagoogide tihe ja usalduslik kontakt õpilastega võimaldab neil märgata ja paremini mõista õpilaste eripärasid ja individuaalseid käitumismustreid. Varajased käitumisprobleemid lastel on sageli seotud neuropsühholoogiliste ja kognitiivsete puudujääkidega, sh madal vaimne võimekus ning tähelepanu- ja emotsioonide reguleerimise häired (Frick & Viding, 2009; Corrado & Freedman, 2011). Sotsiaalsete olukordade vaenulik tõlgendamine ehk kognitiivne moonutus on samuti tüüpiline agressiivselt käituvate laste ja noorte puhul (Connor, 2002). Tulemuste analüüs näitas, et agressiivselt käituvatel tüdrukutel esinesid kognitiivsed moonutused. Agressiivse käitumise riskiteguritena ilmsid bioloogilised faktorid, kognitiivsed puudujäägid ning puudujäägid sotsiaalsetes oskustes ja emotsionaalses arengus. Perega seotud riskitegurite puhul selgus, et agressiivselt käituvatel tüdrukutel esines peres väärkohtlemist, ebaefektiivset kasvatust ja vanemate agressiivsuse mudeldamist. Seksuaalset väärkohtlemist kodus sotsiaalpedagoogid intervjuudes ei maininud. Agressiivselt käituvatest tüdrukutest võivad sirguda emad, kellel on raskusi lapsevanemaks olemisega ning kelle kaudu võib agressiivne käitumine edasi kanduda järgmisele põlvkonnale (Serbin *et al.*, 2004). Sotsiaalpedagoogide kirjeldustest ilmsid, et agressiivne käitumismuster kandub põlvest põlve edasi. Agressiivsus aitab suhetes eakaaslastega saavutada populaarsust, võimu või kontrolli (Liu *et al.*, 2013). Juhtumipõhine analüüs näitas, et agressiivselt käituvad tüdrukud olid sageli ise agressorid, kelle eesmärgiks oli eakaaslaste grupi kontrollimine ja õpetajale vastandumine. Kooli puhul tõid sotsiaalpedagoogid välja, et agressiivselt käituvatel tüdrukutel on palju vaba aega ja puuduvad huvitegevused. Samas nõuavad huvitegevused ja ringid teatud püsivust ja järjepidevust, mis võib autori arvates olla põhjuseks, miks agressiivselt käituvad tüdrukud – kellel võivad esineda tähelepanuhäired, madal vaimne võimekus või muud bioloogilised ja kognitiivsed puudujäägid – neis ei osale. Analüüsi tulemused näitasid, et agressiivselt käituvatel tüdrukutel esines noorukieaga piirnevat antisotsiaalset käitumist. Juhtumikirjeldustest tuli samuti välja sotsiaalmeedia negatiivne mõju. Sotsiaalpedagoogide arvates mõjutab tüdrukute agressiivsust mitmete riskitegurite koosmõju.

Sotsiaalpedagoogide sekkumisviisid töös agressiivselt käituvate tüdrukutega

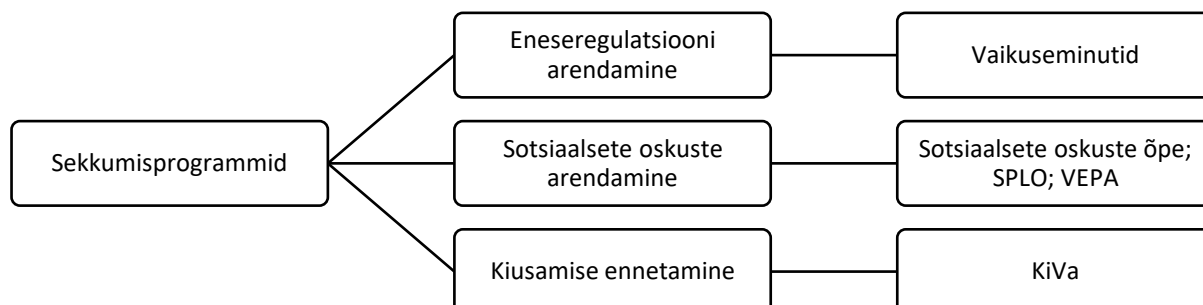
Kolmanda uurimisküsimuse „Missuguseid sekkumisviise on sotsiaalpedagoogid rakendanud töös agressiivselt käituvate tüdrukutega?“ vastustest tuli välja peakateooriana sekkumismeetmed ning neli kategooriat: käitumisprobleemide ennetamise meetmed, sekkumisprogrammid, võrgustikutöö meetmed ja sekkumismeetodid. Peakateooria ja kategooriate ülevaade on esitatud lisa 3. Käitumisprobleemide ennetamise meetmete

kategooria on esitatud joonisel 8, sekkumisprogrammid joonisel 9, sekkumismeetodid joonisel 10 ja võrgustikukoostöö meetmed joonisel 11.

Joonis 8. Käitumisprobleemide ennetamine: alakategooriad ja koodid

Käitumisprobleemide ennetamise (joonis 8) alakategooriateks kujunesid suhtlemine ja ennetamine. Sotsiaalpedagoogid pidasid oluliseks suhtlemist agressiivselt käituvate tüdrukutega mittekonfliktsetes situatsioonides: „*Võimalus nende tüdrukutega palju suhelda selles olukorras kus nad on tegelikult rahulikud. Et me ei suhtleks nende lastega ainult konfliktibaasilt.*“ (SP1). Samuti leiti võimalusi problemaatiliste situatsioonide aktiivseks ennetamiseks, olles füüsiliselt lähedal agressiivselt käituvale tüdrukule keeruliste olukordade tekkel, andes klassijuhatajale juhendeid, kuidas käituda ning kaasates lapsevanemaid: „*Tema oli selline kelle puhul agressiivsus oli nii ettearvamatu, et kui me teadsime et on mingi ärevam hetk või teistmoodi asi tulemas, siis olime tema juures lähedal olemas.*“ (SP4). „*Sotsiaalpedagoogidena teeme hästi palju seda klassipõhist sekkumist, õpetame klassijuhatajale võtteid ja õpetame klassile võtteid.*“ (SP5). „*Selles klassis oli ka olukord kus siis lapsevanemad käisid abiõpetajana klassis abis et olla õpetajale toeks (...).*“ (SP4).

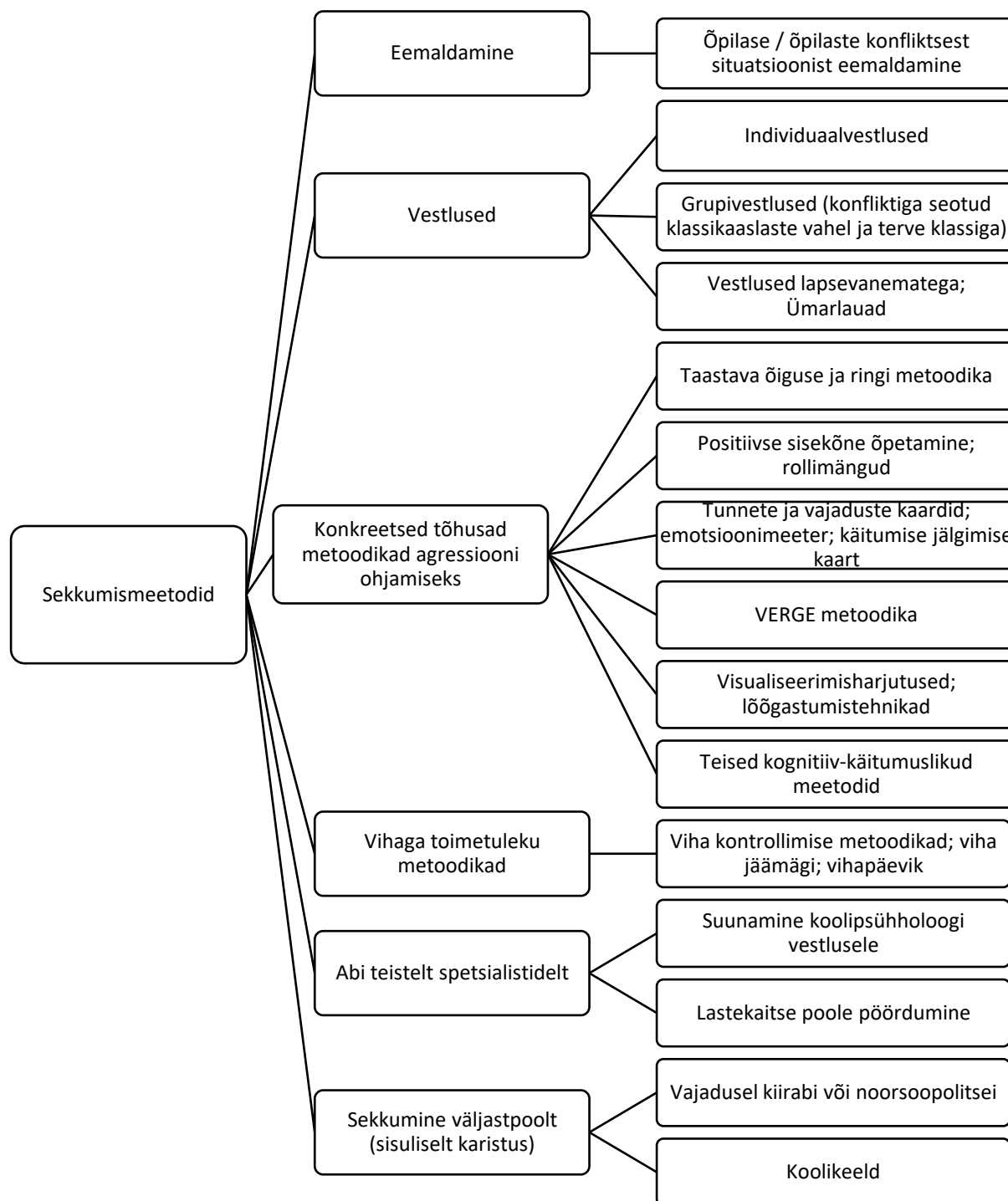

Joonis 9. Sekkumisprogrammid: alakategooriad ja koodid

Sotsiaalpedagoogide poolt nimetatud ennetus- ja sekkumisprogramme (joonis 9) saab liigitada kolme alakategooriasse: eneseregulatsiooni ja sotsiaalsete oskuste arendamine ning kiusamise

ennetamine. Eneseregulatsiooni arendamise programmidest toodi välja Vaikuseminutid: „*Suurematele lastele on vaikuseminutid.*“ (SP3). Sotsiaalsete oskuste arendamise programmidest nimetati sotsiaalsete oskuste õpet, SPLO tunde ja VEPA metoodikat: „*SPLO programmid on ka, momendil kolmes klassis, iga nädal üks tund.*“ (SP3). „*Me näeme ka väga palju puudusi sotsiaalsetes oskustes ja õpetame nendele lastele sotsiaalseid oskusi. (...).*“ (SP1). „*(...) arvan ka VEPA on hea mänguline ja algklassides väga hästi toimiv programm.*“ (SP5). Kiusamise ennetusena mainiti KiVa programmi: „*Kui see on varjatud agressiivsus, tehakse klassis, naeruvääristamine, üleolek, isoleerimine, siis me kasutame KiVa metoodikat koolis.*“ (SP5).

Sotsiaalpedagoogide töö keskmes on ennetus ja probleemidele reageerimine. Nad kasutavad sekkumisstrateegiaid, mis hõlmavad näiteks vestlusi, sotsiaalsete oskuste ja eneseregulatsiooni arendamist (Aia-Utsal & Kõiv, 2023). Samuti on tõhusamad sekkumised, mis kaasavad kogu kooli ning keskenduvad erinevatele riskiteguritele (Connor, 2002; Kõiv, 2006a), on suunatud agressiivselt käituvatele indiviididele või gruppidele ja on läbi viidud sekkumisprogrammi juhiseid täpselt järgides (Wilson & Lipsey, 2007). Sotsiaalpedagoogid kasutasid Vaikuseminutid programmi vanemate õpilaste eneseregulatsiooni toetamiseks. Vaikuseminutid programmi uuring toob välja õpilaste väiksema füsioloogilise stressitaseme ja väiksema kurnatuse (MTÜ Vaikuseminutid, 2024). Sotsiaalpedagoogide arvamuste analüüs näitas, et agressiivselt käituvate tüdrukute puhul kasutatakse probleemset käitumist ennetavaid meetmeid. Lisaks kasutatakse sekkumisprogramme (VEPA, KiVa, SPLO, oskuste õpe) eneseregulatsiooni ja sotsiaalsete oskuste arendamiseks ning kiusamise ennetamiseks. Käesoleva uurimustöö raames ei vaadeldud sotsiaalpedagoogide poolt intervjuudes välja toodud sekkumisprogrammide läbiviimise kvaliteeti. Sekkumisprogrammide analüüs näitas samuti, et agressiivselt käituvate laste puhul ei kasutata agressiooni vähendavaid sekkumisprogramme nagu viha kontrolli treening, agressiooni asendamise treening ART ja agressiooni asendamise treening AART.

Joonis 10. Sekkumismeetodite alakategoriad ja koodid

Sotsiaalpedagoogide poolt kirjeldatud sekkumismeetodid (joonis 10) jagunesid kuueks alakategoriaiks: konfliktsest situatsioonist eemaldamine, individuaal- ja grupivestlused ning vestlused lapsevanematega, konkreetsed tõhusad meetodikad agressiooni ohjamiseks, vihaga toimetuleku meetodikad, abi teistelt spetsialistidelt ja sekkumine väljastpoolt kooli.

Agressiivselt käituva tüdruku konfliktsest situatsioonist eemaldamist kirjeldasid

sotsiaalpedagoogid sedasi: „Kui füüsilist vägivalda ei ole aga on näha et temperatuurid on kõrged, ollakse teineteise peale vihane, teravad pilgud ja ütlemised, siis me täpselt sama moodi me lahutame noored. Laseme neil rahuneda, kutsume endaga kaasa.“ (SP5).

Vestlused (grupi- ja individuaalvestlused, vestlused lapsevanematega, ümarlauad) on oluline osa sotsiaalpedagoogide repertuaaris käsitlemaks agressiivselt käituvaid tüdrukuid: „Kui on tegemist kahe tütarlapse vahelise blokeerimisega või halvasti ütlemistega, siis me oleme võtnud needsamad kaks last, rääkinud ühega ja siis rääkinud teisega.“ (SP2). „Peame vestlusi ka terve klassiga, sest suur osa sellest hea sotsiaalse õhkkonna kujundamisel on klassil.“ (SP5). „Oleme teinud ümarlaudu kus on meil olnud kõik osapooled.“ (SP3).

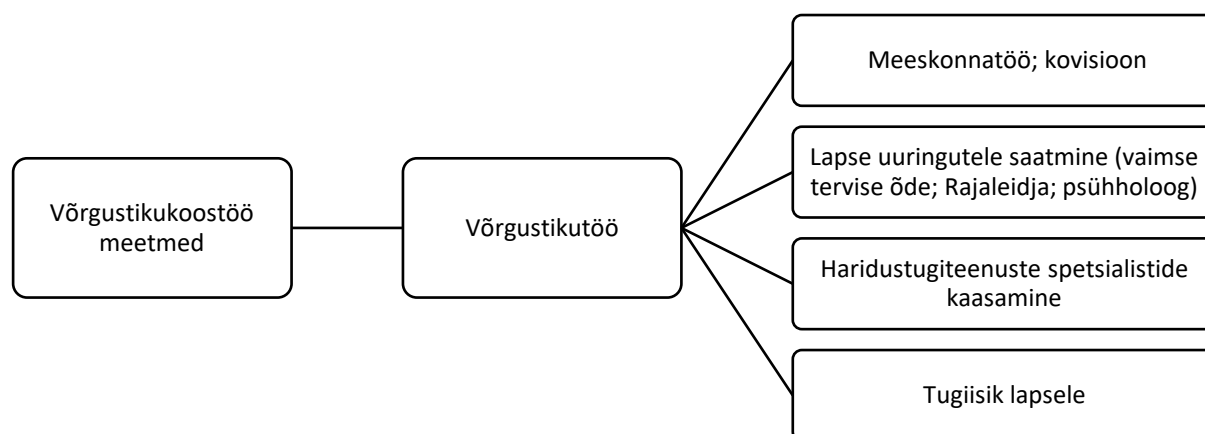
Välja toodi mitmeid konkreetseid tõhusaid meetodikaid agressiooni ohjamiseks ja vihaga toimetulekuks (taastava õiguse ja ringi meetodika, positiivse sisekõne õpetamine, rollimängud, VERGE jt): „Me kasutame hooliva kooli mudelit ehk siis taastava õiguse vestlusringi. Kõigepealt üks ühele vestlus ja siis osapooltega koos vestlus.“ (SP4). „Kui on juba füüsiline kontakt, siis esiteks me tagame turvalisuse. Olen vahele läinud, mul on VERGE oskused (...).“ (SP5). „Vastava abivahendi leidmine, mis sellele lapsele sobiks ja selle õpetamine ja treenimine. (...) Neid meetodeid on erinevaid, kõik oleneb agressiooni vormist. Kui ma ühe juhtumi pealt võtan, siis ongi see emotsioonide ära tundmine, nende teadvustamine. Vastava abivahendi leidmine, mis sellele lapsele sobiks ja selle õpetamine ja treenimine. Kasutan emotsioonimeetrit, et aidata tüdrukutel emotsiooni ära tunda. Õpetan ka mõtlemisharjutusi, hingamisharjutusi. (...) Ka kirja panek ja päeviku pidamine on tõhus.“ (SP6). „Me kasutame hooliva kooli mudelit ehk siis taastava õiguse vestlusringi.“ (SP4). „Oskuste õpe, erinevad vihaga toimetuleku tehnikad. Tunnete sõnavara õpetamine, meelerahu tehnikad. Eneseregulatsioonioskuste arendamine laiemalt, kõike seda olen teinud. (...) Sellised kognitiivsed tehnikad, kes ma olen, kuidas ma oma eluga toime tulen. Erinevad visualiseerimisharjutused, et ma saan hakkama, ma tulen sellega toime. Positiivne sisekõne. (...) Ma leian seda et kõige paremini toimivad sellised süsteemid kus on biheivioristlik ja kognitiivistlik sekkumismeetod koos esindatud, et me õpime nii käitumist, kui ka sisekõnet ja sisemaailmaga tööd.“ (SP2). „Me teeme rollimänge ja näidendeid, nad ise kirjutavad ka. (...) Teeme ka teisi rühmatöid.“ (SP3).

Tunnete kaardid on visuaalsed töövahendid, mida psühholoogid kasutavad emotsioonide nimetamiseks, mõistmiseks ja probleemide selgitamiseks. Need kaardid aitavad luua turvalise õhkkonna ning toetavad klientide eneseväljendust (Hasanova & Aghayev, 2023). Sotsiaalpedagoogid kirjeldasid intervjuudes tunnete ja vajaduste kaartide ning viha jäämäe (viha emotsiooniga seotud sõnavara, mis on jäämäena näitlikustatud) kasutust, et

aidata agressiivselt käituvatel tüdrukutel oma emotsioone nimetada ja mõista: „Siis kui me siin koos oleme ja kui ta hakkab vaatama siit pealt [viha jäämagi] et mida ta tegelikult tunneb, mis asjad need on. Kui oleme viha sõnavaraga ära toimetanud siis võtan need vajaduste kaardid, et kui on tegemist pikkade konfliktidega, saada teada mis tema vajadused tegelikult on.“ (SP1). Lisaks toodi välja vihapäeviku pidamist kui toetavat meetodikat vihaga toimetulekuks: „Ka kirja panek ja päeviku pidamine on tõhus. Kui laps paneb iga päev oma juhtumid kirja, mis juhtus, mida ma tegin et maha rahuneda. Siis saame koos analüüsida, mis oli toimunud, (...).“ (SP6).

Oluliseks pidasid sotsiaalpedagoogid vajadusel abi otsimist teistelt spetsialistidelt: „Teavitame vajadusel ka lastekaitset, kui see laps vajab kooliväliste spetsialistide abi.“ (SP5). „Ennast vigastavate tüdrukute puhul vestlused ka psühholoogiga koos.“ (SP4). Vajadusel võeti kasutusele ka karistusmeetodid: „Vajadusel anname juhtumi politseisse, ka sealt saab toe taha lapsele.“ (SP5). „Selle lapse puhul me rakendasime ka koolikeelde (...).“ (SP1).

Kognitiiv- käitumuslikud meetodid ja sotsiaalsete oskuste treening on tõhusad noorukite viha ja agressiivse käitumise vähendamisel (Connor, 2002). 12 uuringu tulemuste võrdlus näitas, et tõhusamad olid koolikeskkonnas rühmatöö vormis rakendatud kognitiiv-käitumuslikud sekkumised, mis hõlmasid muu hulgas oskuste õpet, vihaga toimetuleku meetodikaid, probleemilahendust, rollimänge ning positiivse sisekõne arendamist (Anjanappa *et al.*, 2020). Sotsiaalpedagoogide poolt kirjeldatud sekkumisviisid agressiooni ohjamiseks ja vihaga toimetulekuks on kooskõlas teaduskirjanduses (Anjanappa *et al.*, 2020; Connor, 2002; Hasanova & Aghayev, 2023) mainitud efektiivsete meetoditega. Sotsiaalpedagoogide sekkumisviiside analüüs näitas samuti, et kasutatakse erinevaid sekkumismeetodeid ja nende kombinatsioone (individuaal- ja grupivestlused, rühmatööd, rollimängud, vihaga toimetuleku meetodikad jt.).

Joonis 11. Võrgustikukoostöö meetmed: alakategooria ja koodid

Sotsiaalpedagoogid nimetasid ka võrgustikukoostöö meetmed (joonis 11). Konkreetsemalt nimetati kovisiooni, lapse uuringutele saatmist, erinevate spetsialistide kaasamist: „*See on nagu natuke kovisiooni moodi, et arutame läbi, mis oleks ühele või teisele lapsele toeks, mida oleks mõistlik teha, kuidas planeerida kohtumisi vanematega. Kõigepealt peabki olema meeskond enda ümber.*“ (SP3). *Me oleme tüdrukut ka suunanud uuringutele et aru saada mis nende impulsiivsete purse taga on.*“ (SP4). „*(...) väga palju olen mõlema puhul kasutanud pere kaasamist, pere vestlused, koolivälise spetsialistiga koostöö. Üksinda ei saa väga midagi, ikkagi koostöö.*“ (SP2). „*Samuti teeme konfliktivahendust, haridustugiteenuste spetsialistide toetamine. Loomulikult ka vanemaga vestlusingid.*“ (SP1) *(...) Samal ajal püüdsime saada tugiisikut tüdrukule.*“ (SP4).

Sotsiaalpedagoogiline tegevus on tihedalt seotud vanemate ja kogukonna kaasamisega võrgustikutöö raames. Tervikliku toe pakkumiseks õpilasele on oluline meeskonnatöö teiste tugispetsialistidega, nagu psühholoogid, logopeedid ja eripedagoogid (Sotsiaalpedagoogide Liit, s.a.). Sotsiaalpedagoogid tõid intervjuudes esile, et nad kasutavad aktiivselt meeskonnatööd teiste tugispetsialistidega, et leida lahendusi agressiivselt käituvate tüdrukute juhtumitele. Sageli peetakse ka vestlusi vanematega ning kaasatakse teisi spetsialiste, et koos sobivaid lahendusi leida.

Teaduskirjanduses esineb erinevaid arvamusi selle kohta, kas tüdrukute agressiooni areng erineb poiste omast (n Crick *et al.*, 2004) ning kas poiste agressiivse käitumise ohjamiseks arendatud programmid on samuti tõhusad agressiivselt käituvate tüdrukute jaoks (n Dodge, 2004). Sotsiaalpedagoogid tõid erinevaid sekkumismeetmeid kirjeldades üldistavalt välja, et sekkumisviisid on samad nii poiste kui ka tüdrukute agressiivse käitumise korral: „*Ma arvan et siin ei erine tüdrukud poistest. Siin ma kasutaks sõna noor. Need sekkumisviisid on sarnased noorte puhul.*“ (SP5). „*Seda ei saa niimoodi lahterdada et ainult agressiivselt käituvate tüdrukutega (...).*“ (SP3).

Kasutatavaid sekkumisi hindasid sotsiaalpedagoogid agressiivselt käituvate tüdrukute puhul pigem tõhusateks: „*Ma pigem arvan et nad [taastava õiguse ja ringi metoodika] on tõhusad. Mulle hästi meeldib selle metoodika puhul et me läheme sügavamale, me ei ole ainult selle pinna peal et sa löid kedagi teist. Me püüame natuke sügavamalt aru saada mis on see miks need asjad juhtuvad, mis oli tegelikult selle olukorra taga. Mis on see tegelik vajadus seal taga? Ma arvan et need on pigem tõhusad.*“ (SP4). „*Tegelikult on tõhusad. See töö ei ole selline et täna teen ja homme juba mõjub. See on järjepidev protsess. (...) Need võtted mida ma kasutan on olnud minu meelest tõhusad agressiivselt käituvate tüdrukute puhul.*“ (SP5). „*Nüüd ongi see et milline sekkumisviis siis lõpuks töötab. Ma leian seda et*

kõige paremini toimivad sellised süsteemid kus on biheivioristlik ja kognitivistlik sekkumismeetod koos esindatud (...).“ (SP2).

Kolmas uurimusküsimus keskendus sellele, *milliseid sekkumisviise kasutavad sotsiaalpedagoogid töös agressiivselt käituvate tüdrukutega*. Kokkuvõtteks saab öelda, et sotsiaalpedagoogid kasutavad mitmesuguseid käitumuslikke ja kognitiiv-käitumuslikke meetodikaid ja programme sotsiaalselt aktsepteeritava käitumise suurendamiseks ja antisotsiaalse (sh agressiivse) käitumise vähendamiseks töös tüdrukute ja poistega. Intervjueritud sotsiaalpedagoogid kasutasid teaduspõhiseid programme VEPA ja KiVa, sotsiaalsete oskuste programmi SPLO ning oskuste õpet. Samuti kasutati tõhusaid meetodikaid agressiooni ohjamiseks, sh VERGE, taastava õiguse ja ringi meetodika, vihaga toimetuleku meetodikad, tunnete ja vajaduste kaardid, rollimängud ning positiivse sisekõne arendamine. Uurimustöös osalenud sotsiaalpedagoogid ei kasutanud süsteemset agressiivse käitumise vähendamiseks mõeldud sekkumisprogramme. Intervjuudes toodi esile, et aktiivselt kasutatakse meeskonnatööd teiste tugispetsialistidega, et leida lahendusi agressiivselt käituvate tüdrukute juhtumitele. Sageli peetakse ka vestlusi vanematega ning kaasatakse teisi spetsialiste. Sotsiaalpedagoogid peavad kasutatud meetmeid agressiivselt käituvate tüdrukutega tõhusaks.

Käesoleva uurimustöö piiranguks võib pidada väikest valimit ja lumepallivalimi meetodit; juhusliku valimi puhul võivad tulemused erineda. Uuringu läbiviimiseks kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit, mistõttu ei saa tulemusi üldistada. Samas pakub töö kasulikku teavet sotsiaalpedagoogidele selle kohta, kuidas kolleegid agressiivsete tüdrukutega töötavad. Samuti aitab see teadvustada agressiivselt käituvate tüdrukutega seotud soopõhiseid iseärasusi ja annab ideid edasisteks, sealhulgas kvantitatiivseteks, uuringuteks.

TÄNUSÕNAD

Autor tänab kõiki uurimuses osalenud sotsiaalpedagooge meeldiva koostöö eest. Südamlik tänu juhendaja Kristi Kõivule tema järjepideva toetuse eest.

AUTORSUSE KINNITUS

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Katrin Deren

/allkirjastatud digitaalselt/

22.05.2025

KASUTATUD KIRJANDUS

- Aia-Utsal, M., & Kõiv, K. (2023). Comparison of teachers' and social pedagogues' ways of handling school bullying incidents. *14th International Conference on Education & Educational Psychology (ICEEPSY2023)*. <https://doi.org/10.15405/epiceepsy.23124.3>
- Álvarez-García, D., Núñez, J. C., García, T., & Barreiro-Collazo, A. (2018). Individual, family, and community predictors of cyber-aggression among adolescents. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, *10*(2), 79–88. <https://doi.org/10.5093/ejpalc2018a8>
- Amendola, M., & Oliver, R. (2016). Aggression Replacement Training® Research Summary. *National Center for Youth Issues*. <https://uscart.org/wp-content/uploads/2019/01/Aggression-Replacement-Training-Research-Summary-3-9-16.pdf>
- Anjanappa, S., Govindan, R., & Munivenkatappa, M. (2020). Anger management in adolescents: A systematic review. *Indian Journal of Psychiatric Nursing*, *17*(1), 51–56. https://doi.org/10.4103/IOPN.IOPN_37_19
- Bachmann, T., & Maruste, R. (2003). *Psühholoogia alused*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Calkins, S.D., & Keane, S.P. (2009). Developmental origins of early antisocial behavior. *Development and Psychopathology*, *21*(4), 1095-1109. doi:10.1017/S095457940999006X
- Chaplin, T. M., & Aldao, A. (2013). Gender differences in emotion expression in children: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, *139*(4), 735–765. <https://doi.org/10.1037/a0030737>
- Connor, D. F. (2002). *Aggression and antisocial behavior in children and adolescents: Research and treatment*. New York: The Guilford Press.
- Conway, A. M. (2005). Girls, aggression, and emotion regulation. *American Journal of Orthopsychiatry*, *75*(2), 334–339. <https://doi.org/10.1037/0002-9432.75.2.334>
- Corrado, R. R., & Freedman, L. F. (2011). *Youth at-risk of serious and life-course offending: Risk profiles, trajectories, and interventions (Research Report 2011-02)*. Simon Fraser University. <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/lf-crs-ffndng/lf-crs-ffndng-eng.pdf>
- Crick, N. R., Ostrov, J. M., & Appleyard, K. (2004). Relational aggression in early childhood: “You can’t come to my birthday party unless...” In M. Putallaz & K. L. Bierman (Eds.), *Aggression, antisocial behavior, and violence among girls: A developmental perspective* (pp. 71–89). The Guilford Press.

- Dodge, K. A., & Coie, J. D. (1987). Social-information-processing factors in reactive and proactive aggression in children's peer groups. *Journal of Personality and Social Psychology, 53*(6), 1146–1158. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.53.6.1146>
- Dodge, K. A. (2004). Public Policy and the “Discovery” of Girls’ Aggressive Behavior. In M. Putallaz & K. L. Bierman (Eds.), *Aggression, antisocial behavior, and violence among girls: A developmental perspective* (pp. 302-311). The Guilford Press.
- Erg, L. (2004). *Suhtlemisprobleemide lahendamise oskuse arendamine algklassides. SPLO programmi väljatöötamine ja katsetamine 2. klassis*. Magistriprojekt koolipsühholoogia erialal. Tartu: Tartu Ülikool.
- Frick, P. J., Lahey, B. B., Loeber, R., Tannenbaum, L., Van Horn, Y., Christ, M. A. G., Hart, E. L., & Hanson, K. (1993). Oppositional defiant disorder and conduct disorder: A meta-analytic review of factor analysis and cross-validation in a clinic sample. *Clinical Psychology Review, 13*, 319–340. [https://doi.org/10.1016/0272-7358\(93\)90016-F](https://doi.org/10.1016/0272-7358(93)90016-F)
- Frick, P. J., & Viding, E. (2009). Antisocial behavior from a developmental psychopathology perspective. *Development and Psychopathology, 21*(4), 1115–1133. doi:10.1017/S0954579409990071
- Ge, X., Brody, G. H., Conger, R. D., & Simons, R. L. (2011). A contextual amplification hypothesis: Pubertal timing and girls’ emotional and behavioral problems. In M. Kerr, H. Stattin, & R. C. M. E. Engels (Eds.), *Understanding girls’ problem behavior: How girls’ delinquency develops in the context of maturity and health, co-occurring problems and relationships* (pp. 71–88). Wiley-Blackwell.
- Glick, B., & Goldstein, A. P. (1987). Aggression replacement training. *Journal of Counseling & Development, 65*(7), 356–362. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1987.tb00730.x>
- Tervise Arengu Instituut. (2024, 3. september). *Eesti koolinoored vigastavad end tahtlikult järjest rohkem*. <https://www.tai.ee/et/uudised/eesti-koolinoored-vigastavad-end-tahtlikult-jarjest-rohkem>
- Hasanova, G., & Aghayev, A. (2023). The use of emotion cards and positive psychology techniques in organizing psycho-correctional work. *European Journal of Humanities and Social Sciences, 24*(1), 34–45. <https://doi.org/10.29013/EJHSS-24-1-34-45>
- Hubbard, J. A., McAuliffe, M. D., Morrow, M. T., & Romano, L. J. (2010). Reactive and proactive aggression in childhood and adolescence: Precursors, outcomes, processes, experiences, and measurement. *Journal of Personality, 78*(1), 95–118. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2009.00610.x>

- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Tartu Ülikool. <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys/>
- Karriker-Jaffe, K. J., Foshee, V. A., Ennett, S. T., & Suchindran, C. (2008). The development of aggression during adolescence: Sex differences in trajectories of physical and social aggression among youth in rural areas. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36(8), 1227–1236. <https://doi.org/10.1007/s10802-008-9245-5>
- Kendrali, E., Allemann, M., Murasov, M., Haugas, S., Mägi, E. (2022). *Kiusamist ennetavate ja vähendavate sekkumiste tõhusus ning haridusasutuste kogemused nende rakendamisel*. Tallinn: Mõttekoda Praxis.
- Kivistik, K., Derevski, R., & Adamson, A.-K. (2021). *Sotsiaalprogrammid tööks trauma taustaga laste ja noortega: võrdlusuuring*. Lõpparuanne. Balti Uuringute Instituut. <https://www.ibs.ee/publikatsioonid/sotsiaalprogrammid-tooks-traumataustaga-laste-ja-noortega-vordlusuuring/>
- Kroneman, L. M., Loeber, R., Hipwell, A. E., & Koot, H. M. (2008). Girls' disruptive behavior and its relationship to family functioning: A review. *Journal of Child and Family Studies*, 18, 259-273. DOI 10.1007/s10826-008-9226-x
- Kärnä, A., Voeten, M., Little, T. D., Alanen, E., Poskiparta, E., & Salmivalli, C. (2013). Effectiveness of the KiVa Antibullying Program: Grades 1–3 and 7–9. *Journal of Educational Psychology*, 105(2), 535–551. DOI: 10.1037/a0030417
- Kõiv, K. (2001). Antisotsiaalse käitumise mõiste. In: Kraav, & K. Kõiv (Toim.), *Sotsiaalpedagoogilised probleemid üldhariduskoolis* (105-112). Tartu: OÜ Vali Press trükikoda.
- Kõiv, K. (2003). Kogu kooli haaravad preventiivsed meetmed kui võimalus töös antisotsiaalse käitumisega õpilastega. In: K. Kõiv (Toim.), *Antisotsiaalse käitumisega õpilased. Projekti kogemusi. Artiklite kogumik IV* (pp. 13-17). Tartu: OÜ Vali Press trükikoda.
- Kõiv, K. (2006a). Sotsiaalsete oskuste treeningu tulemuslikkus kolme erineva sotsiaalpedagoogilise probleemideringiga hakkamasaamise näitel. Kraav, I.; Mikser, R. (Toim.). *Sotsiaalpedagoogika teooria ja selle praktilisi väljakutseid Eestis* (65–83). Tartu: VALI trükikoda.
- Kõiv, K. (2006b). Noorukite antisotsiaalne käitumine: erinevad mustrid ja tendentsid Eestis. Rtm. H. Haljasorg (Toim.), *Piiril*. Tallinn: Maarjamaa Konvent, 22-32.
- Kõiv, K. (2010). *Riskikäitumise ennetuse ja sekkumise temaatika põhikooli inimeseõpetuses*.

- Õppekava infoportaal. <https://oppekava.ee/3290-2/>
- Kõiv, K. (2012). Viha kontrolli treening kui agressiooni asendamise treeningu osa. In: K. Kõiv, (Toim.). *Kasvatuse eritingimusi vajavate õpilaste toimetulekuoskuste arendamine läbi mitmekesise õppekava. Artiklite kogumik.* (125-133). Tartu: Vali Press OÜ trükikoda.
- Laherand, M. L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn.
- Liu, J., Lewis, G., & Evans, L. (2013). Understanding aggressive behavior across the life span. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 20(2), 156–168. doi:10.1111/j.1365-2850.2012.01902.x.
- Loeber, R., & Hay, D. (1997). Key issues in the development of aggression and violence from childhood to early adulthood. *Annual Review of Psychology*, 48, 371–410. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.48.1.371>
- Maccoby, E. E. (2004). Aggression in the context of gender development. In M. Putallaz & K. L. Bierman (Eds.), *Aggression, antisocial behavior, and violence among girls: A developmental perspective* (pp. 3–22). The Guilford Press.
- Memon, A. M., Sharma, S. G., Mohite, S. S., & Jain, S. (2018). The role of online social networking on deliberate self-harm and suicidality in adolescents: A systematized review of literature. *Indian journal of psychiatry*, 60(4), 384–392. https://doi.org/10.4103/psychiatry.IndianJPsychiatry_414_17
- Miller, S., Malone, P. S., & Dodge, K. A. (2010). Developmental trajectories of boys' and girls' delinquency: Sex differences and links to later adolescent outcomes. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38(7), 1021–1032. <https://doi.org/10.1007/s10802-010-9430-1>
- Moffitt, T. E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100(4), 674–701. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0033-295X.100.4.674>
- MTÜ Vaikuseminutid. (2024). *Tartu Ülikooli uuring: mõju stressi ja kurnatuse vähenemisele*. Vaikuseminutid. Vaadatud: 18. Aprill, 2025 <https://vaikuseminutid.ee/tartu-ulikooli-uuring-moju-stressi-ja-kurnatuse-vahenemisele/>
- Olweus, D. (1997). Bullying in schools: Facts and intervention. *European Journal of Psychology of Education*, 8(4), 495–510. <https://doi.org/10.1007/BF03172807>
- Pepler, D., Connolly, J., Craig, W., & Jiang, D. (2011). Girls' aggressive behavior problems:

- A focus on relationships. In M. E. Kerr, H. Stattin, & R. C. Engels (Eds.), *Understanding girls' problem behavior: How girls' delinquency develops in the context of maturity and health, co-occurring problems and relationships* (pp. 165–183). Wiley-Blackwell.
- Piksööt, J. (2024, 20. mai). *Kiusamise levimus Eesti noorte seas ja sellega seotud tegurid*. Sotsiaaltöö. Tervise Arengu Instituut. <https://www.tai.ee/et/sotsiaaltoo/kiusamise-levimus-eesti-noorte-seas-ja-sellega-seotud-tegurid>
- Prinstein, M. J., Heilbron, N., Guerry, J. D., Franklin, J. C., Rancourt, D., Simon, V., & Spirito, A. (2010). Peer influence and nonsuicidal self-injury: Longitudinal results in community and clinically-referred adolescent samples. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38(5), 669–682. doi:10.1007/s10802-010-9423-0.
- Rämmer, A. (2014). Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. *Valimi moodustamine*. Tartu Ülikool. <https://samm.ut.ee/valimid/>
- Serbin, L. A., Stack, D. M., De Genna, N., Grunzweig, N., Temcheff, C. E., Schwartzman, A. E., & Ledingham, J. (2004). When Aggressive Girls Become Mothers. In M. Putallaz & K. L. Bierman (Eds.), *Aggression, antisocial behavior, and violence among girls: A developmental perspective* (pp. 262-285). The Guilford Press.
- Sihtasutus Kutsekoda. (2023). Kutsestandard: Sotsiaalpedagoog, tase 6. Loetud aadressil <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/exportPdf/11205014/?nocache=fd82448c3c>
- Sotsiaalkindlustusamet. (s.a.). *Taastav õigus*. Sotsiaalkindlustusamet. Vaadatud: April 18, 2025 <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/taastavoigus>
- Streimann, K., Selart, A., & Trummal, A. (2019). Effectiveness of a universal, classroom-based preventive intervention (PAX GBG) in Estonia: A cluster-randomized controlled trial. *Prevention Science*, 20(8), 1152–1162. <https://doi.org/10.1007/s11121-019-01050-0>
- Trickett, P. K., Gordis, E. B. (2004). Aggression and Antisocial Behavior in Sexually Abused Females. In M. Putallaz & K. L. Bierman (Eds.), *Aggression, antisocial behavior, and violence among girls: A developmental perspective* (pp. 162-185). The Guilford Press.
- University of Cambridge. (2008). *Restorative justice reduces crime by 27%*. <https://www.cam.ac.uk/news/restorative-justice-reduces-crime-by-27>
- Verge Eesti. (2025). *Verge Eesti kodulehekül*. <https://www.verge.ee/>
- Virkus, S. (2016). *Intervjuu kavandamine ja läbiviimine*. Tallinna

- Ülikool. https://www.tlu.ee/~sirvir/Intervjuu_vaatlus_ja_sisuanals/intervjuu_kavandamine_ja_lbiviimine.html
- Vitaro, F., ja Brendgen, M. (2012). Subtypes of aggressive behaviors etiologies, development, and consequences. In T. Bliesener, A. Beelmann, ja M. Stemmler (Eds.), *Antisocial behavior and crime* (pp.17-31). Hogrefere.
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Wang, J., Iannotti, R. J., & Nansel, T. R. (2010). Co-occurrence of victimization from five subtypes of bullying: Physical, verbal, social exclusion, spreading rumors, and cyber. *Journal of Pediatric Psychology*, 35(10), 1103–1112. <https://doi.org/10.1093/jpepsy/jsq048>
- Wilson, S. J., & Lipsey, M. W. (2007). School-based interventions for aggressive and disruptive behavior: Update of a meta-analysis. *American Journal of Preventive Medicine*, 33(2 Suppl), S130–S143. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2007.04.011>
- World Health Organization. (2015). *Preventing youth violence: An overview of the evidence*. World Health Organization.
- Zahn-Waxler, C., & Polanichka, N. (2004). All Things Interpersonal. Socialization and Female Agression. In M. Putallaz & K. L. Bierman (Eds.), *Aggression, antisocial behavior, and violence among girls: A developmental perspective* (pp. 48-68). The Guilford Press.
- Zimmerman, M. A., Stoddard, S. A., Eisman, A. B., Caldwell, C. H., Aiyer, S. M., & Miller, A. (2013). Adolescent resilience: Promotive factors that inform prevention. *Child Development Perspectives*, 7(4), 215–220. <https://doi.org/10.1111/cdep.12042>

LISAD

Lisa 1. Intervjuu kava

Sissejuhatavad küsimused

Mitu aastat olete te töötanud sotsiaalpedagoogina?

Missuguste probleemidega laste ja noortega on teil sotsiaalpedagoogina kokkupuuteid olnud?

Kuidas on agressiivne käitumise lastel ja noortel väljendunud?

I Sotsiaalpedagoogide kirjeldused agressiivselt käituvatest tüdrukutest

Kas teil on olnud sotsiaalpedagoogina töötades kokkupuuteid agressiivselt käituvate tüdrukutega?

Kirjeldage palun viimast juhtumit, kui tegelesite agressiivselt käituva tüdrukuga?

Kas teil on olnud veel kokkupuuteid agressiivselt käituvate tüdrukutega?

II Sotsiaalpedagoogide arvamused riskikäitumise teguritest

Missugused asjaolud mõjutavad teie arvates agressiivse käitumise kujunemist tüdrukutel?

III Sotsiaalpedagoogide sekkumisviisid töös agressiivselt käituvate tüdrukutega

Milliseid sekkumisviise olete kasutanud töös agressiivselt käituvate tüdrukutega?

Kuivõrd tõhusad on olnud kasutatud sekkumised töös agressiivselt käituvate tüdrukutega?

Lisa 2. Andmeanalüüs

Koodide ja kategooriate moodustamine

Tähenduslik üksus	Kood	Alakategooria	Kategooria
<i>... aga on näha et temperatuurid on kõrged, ollakse teineteise peale vihane, teravad pilgud ja ütlemised, siis me täpselt sama moodi me lahutame noored. Laseme neil rahuneda, kutsume endaga kaasa.</i>	Õpilase / õpilaste konfliktsest situatsioonist eemaldamine	Eemaldamine	Sekkumismeetodid
<i>Sellist kommenteerimist, halvustamist, silmade pööritamist, kehakeelega antakse edasi sellist vastikust, seda on palju.</i>	Hoiaku ja kehakeelega agressiivsuse väljendamine (pilgud, žestid)	Sotsiaalne (suhetepõhine) agressioon	Agressioon

[KD] Kirjeldage palun viimast juhtumit, kui tegelesite agressiivselt käituva tüdrukuga?

[B] Tuleb meelde, see oli väga ere kogemus. Tüdruk, kes eelmine aasta lõpetas meie koolis üheksandat klassi. Ta oli keerulisest peresüsteemist tulnud, ise väga haiget saanud ja tema reaktsioon oli alati põgene või võitle. Tema alati võitles.

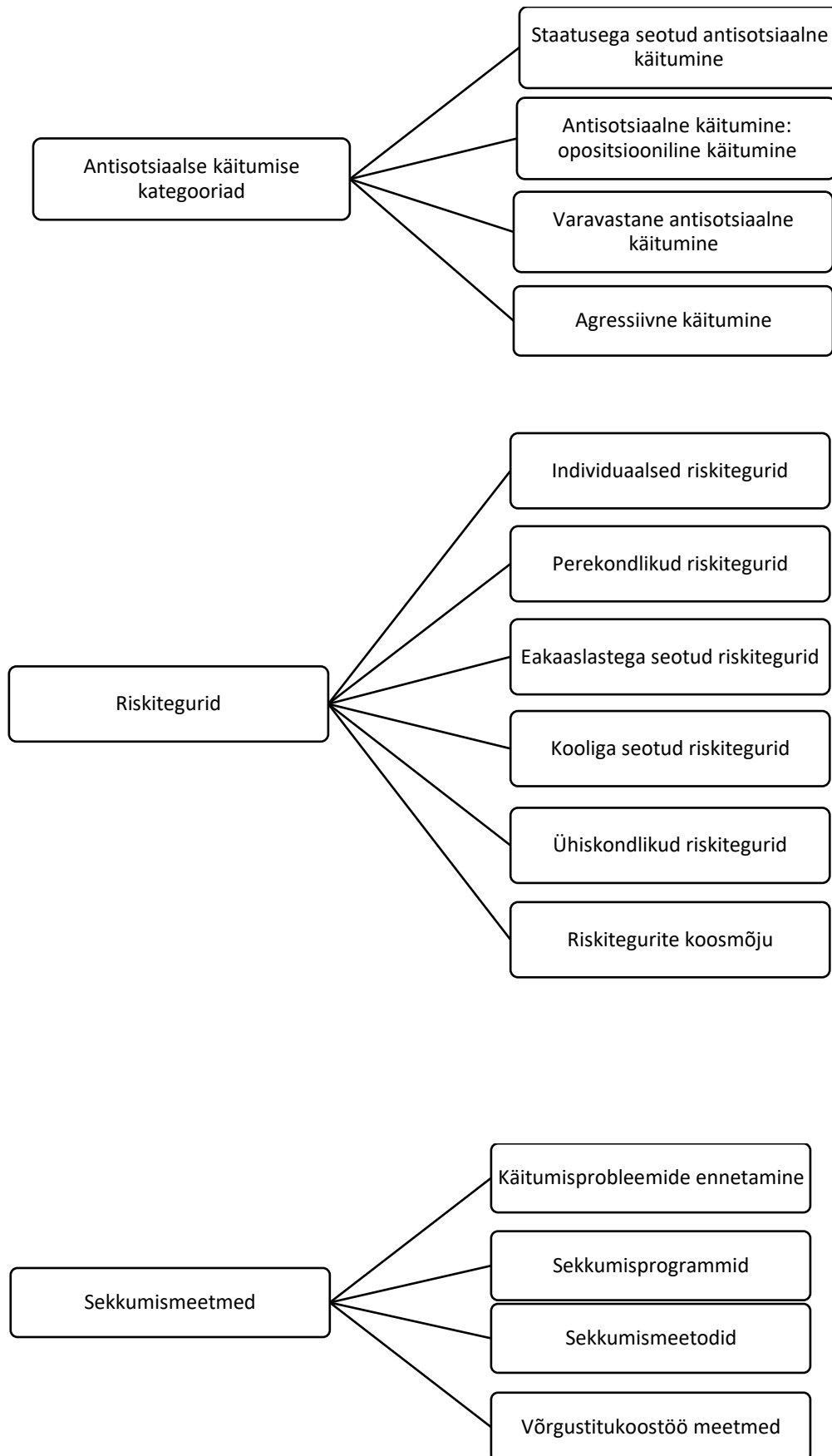
Ta võitles kõigile ja kõigele vastu, koolile vastu, kõigele vastu. Seal oli igasugused meelemürgid, seal olid igasugused suhetega seotud probleemid ainult võitles ja ega ta sealt võitlusest kuhugi kaugemale ei läinudki.

Võitle või põgene reaktsioon - probleemid sensoorses töötluses

RQ1-22
RQ RQ

01

Lisa 3. Peakategooriad ja kategooriad

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Katrin Deren,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

SOTSIAALPEDAGOOGIDE ARVAMUSED TÖÖS AGRESSIIVSELT KÄITUVATE TÕDRAKUTEGA

mille juhendaja on Kristi Kõiv,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Katrin Deren

22.05.2025